

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Sektörel Kredi Analizi

Tuğdem Ağca

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne İşletme Yönetimi
Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2023
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin İşletme Yönetimi Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa Tümer
İşletme Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından İşletme Yönetimi Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Prof. Dr. Melek Şule Aker
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Melek Şule Aker

2. Yrd. Doç. Dr. Murad Abdurahman Bein

3. Yrd. Doç. Dr. Mehmet İslamoğlu

ÖZ

Bankacılık sektörü finans sisteminin önemli bir parçasıdır. Bankacılık sektörünün esas faaliyeti kredi kullandırımı ile fon fazlası ve fon eksiği olanlar arasında fon transferine aracılık görevi yapmaktır. Bankacılık sisteminde krediler bireysel kredi ve ticari kredi olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Bireysel krediler finansman konularına göre kredi kartları, ferdi otomobil, ferdi konut ve diğer ferdi krediler olarak gruplandırılır. Ticari krediler ise finansman konularına göre sektörel olarak gruplandırılmaktadır. Bu çalışmanın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bankacılık sektöründeki ticari kredilerin sektörel analizini yapmaktır. Araştırmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde faaliyet gösteren bankalar tarafından kullandırılan ticari krediler üstünden sektörlere kullandırılan krediler incelenmiştir. Çalışmada kullanılan sektörel kredi verileri, 2010-2021 yıllarında (başlangıç ve bitiş yıllarını da kapsayan şekilde) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası Risk Merkezi verileridir. Araştırmada kullanılmış olan sektör kredi verileri KKTC Bankalar Yasası altında kurulmuş olup faaliyete bulunan bankalar, Kalkınma Bankası ve Tasarruf Mevduatı Sigortası ve Finansal İstikrar Fonu nezdindeki kredilerden oluşmaktadır. Araştırmada ticari krediler içinde toplam brüt kredi tutarı 2021 yılı itibarı ile iki milyar Türk Lirası üstündeki sektörlerin daha etkili oldukları varsayılarak, bu kriterlere uygun sektörler incelenmiştir. Söz konusu kritere uygun olarak seçilen ve incelenen sektörler inşaat, ticaret, haberleşme, tarım, turizm ve eğitimidir. Araştırmanın analiz aşamasında, SPSS Programı kullanılarak Korelasyon Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar ile ticari krediler arasında en yüksek kredi riske sahip olan sektörler saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre KKTC’deki ticari krediler arasında en yüksek riske sahip olan sektörün turizm sektörü olduğu ortaya

ıkmıştır. Turizm sektörünün ardından ikinci yüksek kredi riskine sahip sektör inşaat sektörüdür. En düşük riske sahip sektör ise haberleşme sektörüdür. Araştırmanın sonuç kısmında bulgulara yönelik önerilerde bulunulmuş riskli sektörlere karşı daha ihtiyatlı davranılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bankaların kredi kullandırımına yönelik alabilecekleri önlemler ile ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Banka, Bankacılık Sektörü, Kredi Riski, Ticari Krediler, Sektörel Krediler, Sektörel Kredi Riski

ABSTRACT

The banking sector is an essential part of the financial system. The main activity of the banking sector is to act as an intermediary for the transfer of funds between those with surplus funds and those with deficit funds, in addition to acting as an intermediary for loan disbursement. In the banking system, loans are divided into two main groups as personal loans and business loans. Personal loans are categorised as credit cards, automobile loans, housing loans and other personal loans according to their financing subject. Business loans, on the other hand, are grouped by sectors, according to their financing subjects. The objective of this study is to make a sectoral analysis of commercial loans in the banking sector of the TRNC. In the study, loans extended to sectors through business loans extended by banks operating in the TRNC are analysed. The sectoral loan data used in the study are the data of the Risk Centre of the Central Bank of the TRNC for the years 2010-2021. Sectoral loan data used in the research consist of loans held by banks established and operating under the TRNC Banking Law, the Development Bank and the Savings Deposit Insurance and Financial Stability Fund. In the research, it is assumed that sectors with a total gross loan amount above two billion TL in business loans as of 2021 are more effective, and sectors that meet these criteria are analysed. The sectors selected and analysed in accordance with this criterion are construction, trade, communication, agriculture, tourism and education. In the analysis phase of the research, Correlation Analysis and Multiple Regression Analysis were performed using SPSS Programme. According to the research findings, tourism sector has the highest risk among business loans in the TRNC. Following the tourism sector, construction sector has the second highest credit risk. The sector with the lowest risk is communication sector. The conclusion part of the study includes

recommendations regarding the findings and it is stated that more cautious behaviour should be taken towards risky sectors. Moreover, there are also recommendations on the measures that banks can take for credit utilisation.

Keywords: Bank, Banking Sector, Credit Risk, Business Loans, Sectoral Loans, Sectoral Credit Risk

TEŞEKKÜRLER

Çalışma süresince bana yardımcı olan, yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Melek Şule Aker'e çok teşekkür ederim. Ayrıca benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım annem ve canım babam Ayşe Ağca ve Kâmil Ağca'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
TABLO LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiv
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Giriş.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Araştırmanın Önemi.....	3
1.4 Kullanılan Yöntemler ve Bulgular.....	3
2 BANKACILIK SEKTÖRÜ, İŞLEYİŞİ VE EKONOMİDEKİ YERİ.....	5
2.1 Bankacılık Sektörü ve İşleyişi.....	5
2.2 KKTC’de Temel Bankacılık Faaliyetleri.....	6
2.3 Bankacılık Sektörü ve Ekonomideki Yeri.....	7
3 BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI VE YÖNETİMİ.....	10
3.1 Bankacılık Sektöründe Risk Kavramı.....	10
3.2 Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi.....	11
3.3 Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi.....	12
3.4 Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi.....	13
3.5 Bankacılıkta Risk Yönetiminin Amacı.....	14
3.6 Bankacılıkta Risk Yönetimi Süreci.....	14
3.7 Bankacılık Sektöründe Risk Türleri.....	16

3.7.1 Kredi Riski.....	16
3.7.2 Sermaye Yeterliliği Riski.....	17
3.7.3 Piyasa Riski.....	17
3.7.4 Likidite Riski.....	18
3.7.5 Operasyonel Risk.....	19
3.7.6 Kur Riski.....	20
3.7.7 Yabancı Para Net Pozisyon Oranı.....	20
3.7.8 Faiz Oranı Riski.....	21
3.7.9 Diğer Bankacılık Riskleri.....	21
4 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ RİSKİ.....	23
4.1.Kredi Tanımı ve Fonksiyonları.....	23
4.2 Kredi Türleri.....	26
4.2.1 Veriliş Amacına Göre Krediler.....	26
4.2.2 Vade Açısından Krediler.....	27
4.2.3 Teminat Açısından Krediler.....	27
4.2.4 Kullandırılan Sektör Açısından Krediler.....	27
4.2.5 Kaynak Açısından Krediler.....	28
4.2.6 Nitelik Açısından Krediler.....	29
4.3 Kredi Riski.....	29
4.4 Kredi Risk Yönetimi.....	31
4.5 Kredi Riski Yönetiminin Amacı.....	32
4.6 Kredi Riski Yönetim Araçları.....	32
4.6.1 Kredi Süreci.....	33
4.6.2 Risk Primi.....	33
4.6.3. Derecelendirme.....	34

4.6.4 Limitler.....	35
4.6.5 Teminatlandırma İşlemleri.....	36
4.6.6 Erken Uyarı Sistemleri.....	38
4.7 Kredi Çeşitlendirme ve Yoğunlaşma.....	40
5 2010-2021 KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİ GELİŞİMLERİ.....	42
5.1 2010-2021 Yılları İçinde Kredi Gelişimi.....	42
5.2 Finansman Konusuna Göre Yıllar İçindeki Dağılımı.....	43
5.3 Finansman Konusuna Göre TGA Dağılımı.....	45
5.4 2021 Yılı Kullanılan Krediler ve TGA'ya Dönüşüm Oranları.....	47
5.5 Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranının Yıllar İçindeki Gelişimi.....	48
5.6 Banka Gruplarına Göre TGA Dağılımı.....	49
5.7 Seçilmiş Sektör Kredilerinin 2021 Yılı Brüt Kredi Miktar ve Payları.....	50
5.8 Seçilmiş Sektör Kredilerinin Yıllar İçindeki Dağılımı.....	51
5.9 2010-2021 Yılları Seçilmiş Sektör Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranları...	53
6 SEKTÖREL KREDİ RİSKİ ANALİZİ: KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	54
6.1 Araştırma Verilerini Toplama ve Çözümleme Yöntemi.....	54
6.2 Araştırmada Kullanılan Model Veri Seti ve Değişkenler.....	54
6.3 Ampirik Analiz ve Bulgular.....	58
7 SONUÇ.....	63
7.1 Sonuç ve Öneriler.....	63
KAYNAKLAR.....	65

KISALTMALAR

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluşu
GSYH	Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KKTCMB	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası
NK	Nakdi Kredi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TL/TP	Türk Lirası
TMSFİF	Tasarruf Mevduatı Sigortası ve Finansal İstikrar Fonu
YP	Yabancı Para

TABLO LİSTESİ

Tablo 5.1: 2021 Yılı Kullanılan Krediler ve TGA'ya Dönüşüm Oranları.....	47
Tablo 5.2: Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranının Yıllar İçindeki Gelişimi.....	49
Tablo 5.3: 2010-2021 Yılları Seçilmiş Sektör Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranları.....	53
Tablo 6.1: Betimsel İstatistikler Tablosu.....	58
Tablo 6.2: İstatistiksel Modelin Özet Tablosu.....	59
Tablo 6.3: Korelasyon Analizi Tablosu.....	59
Tablo 6.4: Regresyon Analizi Tablosu.....	61

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1: Bankacılıkta Risk Yönetimi Aşamaları.....	15
Şekil 5.1: 2010-2021 Yılları İçinde Kredilerin Gelişimi.....	42
Şekil 5.2: 2010-2021 Yılları Arasında Kullanılan Brüt Kredilerin Finansman Konusuna Göre Dağılımı.....	44
Şekil 5.3: TGA'ların Finansman Konusuna Göre Dağılımı.....	45
Şekil 5.4: Banka Gruplarına Göre Tahsili Gecikmiş Alacak Dağılımı.....	49
Şekil 5.5: Seçilmiş Sektör Kredilerinin 2021 Yılı Brüt Kredi Miktar ve Payları.....	51
Şekil 5.6: Seçilmiş Sektör Kredilerinin Yıllar İçindeki Dağılımı.....	52
Şekil 6.1: 2010-2021 Yılları GSYH Gelişimi.....	57

Bölüm 1

GİRİŞ, ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

1.1 Giriş

Bankacılık sektörü finans sisteminde önemli bir konuma sahiptir, bunun nedeni bankaların fon fazlası sahipleri ile fon eksikliği olanlar arasında köprü oluşturan aracı kuruluşlar olmalarıdır. Fon transfer işlemi bankaların pek çok faaliyeti arasında asıl olanıdır.

Bankalar faaliyetlerini yürütürken pek çok farklı riskle baş etmek zorundadır. Bankacılık sektöründe risk kavramı kredi riski, likidite riski, operasyonel risk, sermaye yeterliliği riski, piyasa riski, kur riski ve yabancı para net pozisyon oranı gibi risk çeşitlerinden oluşmaktadır. Bankaların karşı karşıya kaldıkları en önemli risklerden biri kredi riskidir. Kredi riskinin bankalar için bu derece önemli olması bankaların esas kazanç getiren faaliyetlerinin kredi kullandırma olmasıdır. Kredi riskinin mutlaka kontrol altında tutulması gerekmektedir. Kredi riskini kontrol altında tutmak için yasa, tebliğ ve kararnamelerde pek çok madde bulunmaktadır.

Bankacılık işlemlerinin yürütülmesinde risk yönetimi büyük önem arz etmektedir. Bankalar risk yönetimi ile karlarını maksimize etmeye çalışırken aynı zamanda risklerinin de kontrolden çıkmamasını sağlamaktadır. Kredi riski, risk yönetimi aracılığıyla analiz edilir ve istenilen düzeyde tutulur. Kredi riskini azaltmanın en kolay yolu kredi portföyünü çeşitlendirmektir. Kredi portföy çeşitlendirmesi farklı sektörlere finansman sağlanması yoluyla yapılmaktadır. Böylelikle bankanın üstlenmiş olacağı kredi riski dağıtılmış olur.

Bu bağlamda çalışmanın amacı bankalar tarafından kullanılmış olan kredileri sektörel bazda irdelemek ve en yüksek kredi riskine sahip olan sektörü belirlemektir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması araştırmayı önemli kılmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde araştırma amacı ve önemi ortaya konmaktadır.

İkinci, üçüncü ve dördüncü bölüm çalışmanın dayandığı kavramlardan oluşmaktadır. İkinci bölümde bankacılık sektörü ve işleyişiyle ilgili kısa bilgi verilmiştir. Bankacılık sektörünün ekonomideki yeri ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ndeki temel bankacılık faaliyetleri belirtilmiştir. Üçüncü bölümde bankacılıkta risk kavramı ve risk yönetimi süreci tanımlanmıştır. Bölümün devamında risk yönetim süreci, sürecin aşamaları ele alınmıştır. Son olarak ise bankacılıkta riski türleri tanımlanmıştır. Dördüncü bölümde ise kredi kavramı, türleri ve risk yönetimi detaylı olarak irdelenmiştir.

Beşinci bölümde KKTC bankalarının yıllar içindeki kullandırırmış olduğu kredilerin gelişimleri ve sektörel bazda kredilerin durumunun yıllar içindeki değişimleri incelenmiştir. Araştırmada verilerin daha kolay anlaşılmasına destek olması için grafikler ve tablolardan faydalanılmış. Böylelikle bu bölümde veriler daha anlaşılır şekilde gözler önüne serilmiştir

Araştırmanın altıncı bölümünde araştırmada kullanılan verilerin toplanma ve çözümleme yöntemleri belirtilmiştir. Araştırma verileri 2010-2021 yılları arası KKTCMB Risk Merkezi tarafından halka açıklanan ülkede faaliyet gösteren bankalar, Kalkınma Bankası ve TMSFİF konsolide kredi verileridir. Araştırmanın bu aşamasında toplam krediler içinde hangi sektör kredilerinin daha riskli olduğunu bulmak için ampirik analiz yapılmıştır. Bu bölümde ayrıca araştırmanın modellenmesi ve veri setinin tanımlaması yapılmıştır.

Sonuç bölümünde araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular belirtilmiştir. Araştırma bulguları değerlendirilmiş, yorumlanmıştır. Bu bölüm sonunda ise bulgulara yönelik öneriler yapılmış olup, çalışma son bulmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada KKTC bankacılık sektörünün kullandığı krediler incelenecektir. Kullandırılan kredilerin tahsili gecikmiş alacak tutarları üzerinden hangi sektörlere kredi kullandırmanın daha riskli olduğu belirlenecektir. Toplam TGA miktarı üzerinden yapılan inceleme ile en riskli olan sektör belirlenecektir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bankacılık sektörü ekonomik büyümede önemli bir araçtır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde mali kaynakların büyük kısmı bankacılık sektörü tarafından sağlanmaktadır. Bankacılık sektöründe, bankalar gerçekleştirdikleri faaliyetler boyunca risklerle karşılaşmaktadır. Karşı karşıya kalınan risklerden en önemlisi diye nitelendirilebilecek olan risk türü ise kredi riskidir. Kredilerin kullandırıldığı sektöre göre risk düzeyiyle ilgi yapılacak olan araştırma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bankacılık sektörü için önem arz etmektedir. KKTC’de faaliyet gösteren bankalar bu araştırma yardımı ile portföylerinde düzeltmeye gidebileceği gibi ileriki kredi riski üstlenme pozisyonlarını düzenlemek içinde fikir sahibi olabilecekleri bir kaynak olacaktır. Konuyla ilgili dünyada pek çok tez ve makale bulunmasına rağmen, KKTC Bankacılık Sektörü üzerinde böyle bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırmanın KKTC bankacılık sektörüne özgü olması tek ve değerli bir kaynak olmasını sağlamaktadır.

1.4 Kullanılan Yöntemler ve Bulgular

Çalışmada 2010-2021 yılları KKTCMB Risk Merkezi tarafından toplanan ve KKTCMB resmi internet sitesinde finansman konusuna göre açıklanan kredi verileri kullanılmış olup, bu veriler üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Kullanılan veriler

KKTC’de faaliyet gösteren bankalar, Kalkınma Bankası ve TMSFİF’e ait toplam brüt kredi, nakdi kredi, tahsili gecikmiş alacak ve gayrinakdi kredi verileridir. Çalışma esnasında 2010-2021 KKTC bankacılık sektörü kredi gelişimleri incelenirken tüm brüt, nakdi, gayrinakdi kredi ve tahsili gecikmiş alacak verileri kullanılmıştır. Böylelikle kullandırılan krediler içinde en büyük paya sahip olan sektör, TGA dönüşüm oranı en yüksek olan sektör ve yıllar içinde sektörler kredi kullandırımındaki değişimler bulunmuştur.

Analiz aşamasında ise toplam tahsili gecikmiş alacak verileri ve seçilmiş sektörlerin tahsili gecikmiş alacak verileri kullanılmıştır. Çalışmanın analiz kısmında SPSS Programı kullanılmıştır. Analiz aşamasında, SPSS programında veriler üzerinden Korelasyon Analizi yapılmıştır. Ayrıyeten söz konusu veriler üzerinde Çoklu Regresyon Analizi de yapılmıştır. Söz konusu regresyon analizine kredileri etkileme ihtimali olan KKTC GSYH oranları da eklenmiş ve anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. Regresyon analizi sonucunda ticari krediler arasında en yüksek kredi riskine sahip sektör bulunmuştur.

Bölüm 2

BANKACILIK SEKTÖRÜ, İŞLEYİŞİ VE EKONOMİDEKİ YERİ

2.1 Bankacılık Sektörü ve İşleyişi

Öncelikle bankaları sermaye yapılarına göre ayırmak gerekirse, bankalar kamu sermayeli ve özel sermayeli olarak ayrılmaktadır. Özel sermayeli bankaların amacı tıpkı diğer sektörlerdeki kuruluşlar gibi kâr elde etmektir. Fakat kamu sermayeli bankaları kuruluş amacını incelemek gerekirse bu tip bankaların birincil amacı ülkenin kalkınmasına ve büyümesine destek olmak iken kâr elde etme amacı daha geri planda kalmaktadır. Kamu sermayeli bankaları kuruluş amacı sebebiyle daha iyi koşullarda kredi sağlamaktadır. Kooperatif tipi bankalara da ayrıca değinmek faydalı olacaktır. Ülkemizde bulunan 200 adet kooperatif KKTC Kooperatif Merkez Bankası çatısı altında toplanmışlardır. Kooperatif bankalarda amaç kooperatif üyelerine uygun koşullarda hizmet sağlamaktır. Bu tip bankaların amacı kârdan çok kooperatif üyelerine destek sağlamaktır.

Tüm bankalar uygulamış oldukları faaliyetler ile finansal aracılık hizmeti vermektedirler. Bankaların faaliyetlerinin esası tasarruf sahiplerinden fon toplayarak, kaynak ihtiyacı olan şahıs ve kuruluşlara kaynak transferi sağlamaktır. Yani bankalar fon fazlası olanlardan fon açığı olanlara fon transferini sağlamaktadırlar. Böylelikle bankalar ekonomide finansal aracılık görevini yaparak likidite sağlamaktadır. Bankaların genellikle finansal aracılık yönü vurgulanmış olsa da bankalar sadece fon transferi yapan kurumlar değildir.

Bankaların ekonomi içindeki temel işlevlerini belirtmek gerekirse bunlar, finansal aracılık yapmak, kaynaklara akışkanlık sağlamak, fonların etkin kullanımını sağlamak, kaydi para yaratmak ve ulusal/uluslararası ticareti geliştirmek gibi pek çok işlevi vardır.¹

2.2 KKTC’de Temel Bankacılık Faaliyetleri

Ülkemizde bankalar, KKTC 62/2017 sayılı Bankacılık Yasası altında izin alarak faaliyet gösteren ülkede kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile yurt dışında kurulu olan, ülkede şube açmak yoluyla faaliyet gösteren şube bankalarından oluşmaktadır. Günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde toplamda 22 banka faaliyet göstermekte olup, bu bankalar kamu, özel ve şube olarak gruplandırılmaktadır. Bu bankaların ikisi kamu bankası, beşi şube banka ve geriye kalan on beşi ise özel bankadır.

KKTC Merkez Bankası’nın ülkede faaliyet gösteren bankaların, faaliyetlerini belirleme, izne tabi tutma veya sınırlandırma yetkisi vardır. Ayrıca KKTCMB ülkede faaliyet gösteren bankaları denetleme yetkisine sahiptir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bankacılık Yasası’nın (62/2017 sayılı Yasa) 23. maddesinin 2. fıkrasında ülkede faaliyet gösteren bankaların gerçekleştirebileceği faaliyetler açıkça belirtilmiştir.

Bu faaliyetler aşağıda sıralanmıştır;

1. Mevduat ve katılım kabulü.
2. Nakdi ve gayrinakdi her türde kredi verme işlemleri
3. Nakdi ve kaydi ödeme ve tahsilat işlemleri.
4. Fon transferi işlemleri

¹ Mehmet Vurucu ve Mustafa U. Arı, A’dan Z’ye Bankacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014 s.65-67.

5. ek ve kambiyo senetlerini satın alma işlemleri.
6. Saklama hizmetleri.
7. Kredi kartı ve banka kartı gibi ödeme araçlarının ihracı ve ilgili faaliyetlerin yürütülmesi.
8. Kambiyo işlemleri, para piyasası araçları alım ve satım işlemleri, kıymetli maden ve taş alım ve satım işlemleri veya bunların emanet alınma işlemleri.
9. Vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyon sözleşmeleri ve finansal araçların alımı, satımı ve bunlara aracılık işlemi.
10. Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı, bu araçların geri alımı veya tekrar satımı taahhüt işlemleri.
11. Sermaye piyasası araçlarının satışına aracılık işlemleri.
12. Önceden ihracı gerçekleşmiş olan sermaye piyasası araçlarının, aracılık amacıyla alım ve satım işlemleri.
13. Gerçek ve tüzel kişiler lehine teminat, garanti ve diğer yükümlölüklerin üstlenilmesi gibi garanti işlemleri.
14. Yatırım danışmanlığı faaliyeti.
15. Portföy işletmeciliğı ve yönetimi işlemler.
16. Faktoring ve forfaiting işlemleri.
17. Finansal kiralama işlemi.
18. Sigorta acenteliğı ve bireysel emeklilik aracılık hizmeti.

2.3 Bankacılık Sektörü ve Ekonomideki Yeri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi politik sebeplerden dolayı ambargolar ile yaşamını sürdürmeye çalışan, kapalı ekonomiye sahip ölkelerde bankacılık ekonominin lokomotif sektörüdür. KKTC'nin finans sistemi bankacılık temelli bir

sistemdir. Bankacılık faaliyetleri ülkenin ekonomik yapısının gelişmesi ve şekillenmesinde büyük etkiye sahiptir.

KKTC Merkez bankası tarafından yayınlanan veriler incelendiğinde, 2021 Aralık döneminde finans sektörünün toplam aktif büyüklüğünün 83.864 milyon TL olduğu görülmektedir. Finans sektörünün toplam aktifinin %94,97'lik kısmı 79.643 milyon TL ile bankacılık sektörüne aittir. Bu orandan da anlaşılabileceği gibi bankacılığın finans sektörü içindeki ağırlığı çok yüksektir. Bankacılık sektörünün ağırlığı ülkeden ülkeye farklılık gösterse de ekonominin vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Kısaca bir karşılaştırma yapmak için, örneğin 2017 itibariyle gelişmiş ülkelerdeki bankacılık aktiflerinin GSYH'ye oranı %319, gelişmekte olan ülkelerdeki %106, Türkiye'deki ise %105 olduğunu belirtmek gerekir. Kredilerin mevduatlara oranının ise gelişmiş ülkelerde %77, gelişmekte olan ülkelerde %85 ve Türkiye'de %123'dür.²

2017 KKTC bankacılık aktiflerinin 2017 yılı GSYH miktarına oranı %462'dir. Kredilerin mevduata oranı %158'dir. Güncel verileri incelediğimizde ise 2021 yılında bankacılık aktiflerinin, GSYH miktarına oranının %264'e gerilediği, kredilerin mevduata oranının ise %174'e yükseldiği hesaplanmaktadır.

Bankaların esas faaliyetlerinin kredi kullandırma olmasından kaynaklı kredilerin toplam aktif içindeki payı yüksektir. Ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli etkenlerden biride kullandırılan kredilerin hacmidir. Kredilerin ekonomik büyümeye destek olması için hacmi dışında niteliği ve kalitesi önemlidir.

Finans sisteminin aktörleri olan kuruluşlar birbiri ile yakın ilişkiler içindedir. Bu sebeple herhangi bir bankanın durumundaki, bir kötüleşme tüm finans sektörünü

² TBB, 60.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi 1958-2018, TBB Yayın, İstanbul 2019 s.72

etkileyebilmektedir. Bu sebeple bankacılık sistemi kontrol edilmekte ve denetlenmektedir. Bu görevi ÷lkemizde KKTC Merkez Bankası Teftiş Kurulu Başkanlığı y÷r÷tmektedir.

Bölüm 3

BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI VE YÖNETİMİ

3.1 Bankacılık Sektöründe Risk Kavramı

Risk kavramını sık sık olasılık ve belirsizlik kavramları ile birlikte kullanılmaktadır. “Geleceğe yönelik kararlarda kullanılacak verilerin önceden kesin olarak bilinmesi mümkün değildir. Risk, bir olayın olasılık dağılımının bilindiği, belirsizlik ise, bu dağılımın bilinmediği durumlardır.”³ TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde olasılık “bir şeyin olabilmesi durumu, olabilirlik, ihtimal” olarak tanımlanırken, belirsizlik ‘belirsiz olma durumu, müphemiyet, belgisizlik, vuzuhsuzluk’ olarak tanımlanmaktadır.

“Risk kavramı, beklenen (gerçekleşmesi en muhtemel) sonuç ile gerçekleşen sonuç arasındaki bu sapmadır.”⁴ Risk kavramı hayatın pek çok alanında karşımıza çıkmaktadır. Risk kavramını farklı finans alanlarda kullanmak mümkün olup, bunlardan en çok bilinenleri sigortacılık ve bankacılık alanlardır. Bankacılık risklerinin bazıları kurumun bünyesinden kaynaklıyken bazıları kurum dışında gelişen etkenlerden oluşmaktadır. Bankalar kur, piyasa, likidite ve kredi gibi pek çok riskle karşı karşıyadır.

Genellikle risk ve kazanç doğru orantılıdır. Yani risk ne kadar büyükse, üstlenilen riskin olası kazancıda o kadar büyüktür. Ancak bankaların çok fazla risk

³ Sedat Akalın, Yönetim Ekonomisi, Ege Üniversitesi. İ.T.İ.A Yayını, 1970 İzmir. s.201

⁴ Sultan Sarı, Ticari Bankalarda Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004 s.4

üstlenmesini engellemek için bankalarda risk iştahı ve kapasitesi yasal oranlar ile sınırlandırılmıştır.

“Bankalarda İç Denetim, Risk Yönetimi, İç Kontrol ve Yönetim Sistemleri Tebliği”inde riskin tanımı, bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimalidir.

3.2 Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi

Ülkemizde ve dünyada finans sektöründe günümüze kadar pek çok kriz gerçekleşmiştir. İçinde bulunmuş olduğumuz çağda globalleşmenin sonucu olarak herhangi bir ülkede yaşanan kriz artık tüm dünyada finans sektörünü etkiler hale gelmiştir. Günümüz dünyasında tüm piyasalar teknolojinin desteği ile birbiri ile bağlantılıdır. Tüm bu gelişmeler risk yönetiminin önemi artırmıştır. Risk yönetimin tüzel ve gerçek kişilerin zarara uğrama tehlikesini incelemekte olup olası tehlikenin azaltılması ve önlenmesine yöneliktir. Risk yönetim ile kurum ve kişilerin finansal durumlarının taşıdığı riski belirlenerek risk seviyesi kabul edilebilir düzeye çekilebilir.

Bankalarda risk yönetimi yalnızca bankaları ilgilendiren bir husus değildir. Risk yönetimi aynı zamanda hem banka müşterilerini hem banka hissedarlarını hem de devlet otoritelerini ilgilendirmektedir. Bankanın herhangi bir zarara uğraması durumunda bu kişiler ve kurumlar da zarar görebilmektedir. Risk yönetimine bu yönden baktığımızda, sadece bankaları değil diğer gerçek ve tüzel kişileri de koruduğu anlaşılmaktadır.⁵

Bankacılık sektöründe risk yönetimi ile bankanın faaliyetleri izlenir, riskleri tanımlanır, ölçülür, kontrol edilir ve gerekli durumlarda müdahale edilir.

⁵ Ayhan M. Altıntaş, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi Yay. Ankara 2006 s.3

Bankacılık sektörü risk yönetimi sürecinde pek çok farklı risk analiz yöntemi kullanılabilmektedir. Bazı analiz yöntemlerini saymak gerekirse bunlar, Riske Maruz Değer Yöntemi, Uzman Sistem Yöntemi, Yapay Sinir Ağları Modeli, Kredi Derecelendirme ve Kredi Değerlendirme Sistemleridir.

3.3 Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi

Risk yönetimi ilk olarak 1950'lerin son yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılmıştır. Risk yönetimi erken dönemlerinde sigortacılık alanında kullanılmıştır. Bankacılık sektörü ise 1960'lı yıllara kadar bilanço aktif ve pasif kalemleriyle ilgilenmiş.

1980'li ve 1990'lı yıllarda büyük finans kuruluşlarının batmasıyla, o dönem kullanılan aktif- pasif yönetiminin bankaların risk yönetiminde yeterli olmadığını göstermiştir. O yıllara gelindiğinde artık bankalarda riskin kaçınılmaz bir husus olduğu anlaşılmış ve bankacılık sektöründe risk yönetimi artık kendini daha belirgin olarak göstermeye başlamıştır.⁶

Günümüz bankacılığında, 1990'lı yıllarda geliştirilen, Riske Maruz Değer hesaplama yöntemi temellerine dayanan usulleri ile birlikte aktif-pasif yönetimini de kapsayan bazı karma risk yönetimi yöntemlerinden yararlanılmaktadır.⁷

Gelişen finans sektöründe anlaşılması zor ve dinamik farklı çeşitte işlemlerin ortaya çıkması tüm dünyada bankaların karşılaştıkları riskleri artırmıştır. Diğer taraftan teknoloji gelişimiyle finansal piyasalardaki küreselleşme bankalarda risk yönetimi ihtiyacı oluşmasını sağlamıştır. Risk yönetiminde en önemli husus hangi risklerin kabul edilebilir olduğudur. Bu nedenle bankacılık sektöründe ulusal ve uluslararası bankacılık sisteminin istikrarlı olarak sürdürülebilmesi için bankacılık

⁶ Meryem Fıkrkoca, Bütünsel Risk Yönetimi, Ankara Pozitif Matbaacılık, Ankara 2003 s.24

⁷ Evren Bolgun, Barış M. Akçay, Risk Yönetimi, Scala Yayıncılık, İstanbul 2003 s.204

sektörüne yeni düzenlemelerin getirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bankacılık alanındaki gelişmeler Bank for International Settlement öncülüğüyle, merkez bankaları ve birkaç ülkenin banka denetim uzmanlarından oluşturulmuş bir komite takip etmekte ve bazı önlemler önermektedir.⁸

Bu komite Basel Bankacılık Denetleme Komitesi olarak bilinmektedir. Komitenin hazırlamış olduğu uzlaşılar sadece tavsiye niteliğinde olup, bu uzlaşılardan yasal yaptırım gücü bulunmamaktadır. 1988 yılında komite tarafından hazırlanmış olan birinci uzlaşısı, Basel I yayınlanmıştır. Uzlaşılar üzerinde uygulamadaki eksikliklerine yönelik olarak dönem dönem revizeler yapılmaktadır. Bu sebeple 2004 yılında, Basel II ve 2010 yılında, Basel III yayınlanmıştır. 2019 yılında ise finans sektöründe Basel IV olarak kabul gören Basel III Revizyonları yayınlanmıştır.

Bankalarda risk yönetimine dair dikkat çekilmesi gereken nokta bankaların günümüzde riskten kaçınmak yerine riskleri tanımlayarak yönettiğidir.

3.4 Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi

Risk yönetiminin önemli olma nedeni, olası zarar ve krizlerin önceden tespit edilmesi ve gerçekleşmeden önlenmesini veya gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamasıdır. Risk yönetimi sürecinde risklerin tespiti ve tespit sonrası gerekli tedbirlerin alınması ile bankalar değerlerinde yaşanabilecek büyük kayıpların önüne geçebilmektedir.

KKTC’de risk yönetimi ile ilgili ilk kez 2014 yılında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bankalar Yasası (39/2001 Sayılı Yasa) 15’inci maddesinin 3’üncü fıkrası altında tebliğ çıkartılmıştır. Bu tebliğ “Bankalarda İç Denetim, Risk Yönetimi, İç Kontrol ve Yönetim Sistemleri Tebliği” olarak isimlendirilir.

⁸ Esin Okay, Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 2002 s.125

3.5 Bankacılıkta Risk Yönetiminin Amacı

Bankacılıkta risk yönetiminin amacını risklerin önceden tespit ederek, değişken risk koşullarına uyum sağlanması yoluyla gelir ve karlılığı maksimize etmektir. Bankalarda risk yönetiminin diğer amacı ise bankaları zarara uğratacak durumları belirleyip bertaraf etmektir. Banka risk yönetiminde amaç bankaların hiç risk almamasını sağlamak değildir, altından kalkamayacakları risklerden kaçınmalarını sağlamaktır.

39/2001 sayılı KKC Bankalar Yasanın 15. maddesin 3. fıkrası altında çıkarılan “Bankalarda İç Denetim, Risk Yönetimi, İç Kontrol ve Yönetim Sistemleri Tebliği’nde risk yönetim sisteminin amacı, “bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde değiştirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar, uygulama usulleri ve limitler vasıtasıyla, maruz kalınan risklerin tanımlanmasını, ölçülmesini, izlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamaktır” şeklinde tanımlanmıştır.

3.6 Bankacılıkta Risk Yönetimi Süreci

Bankalar yaptıkları iş gereği risklerin tümünden kaçınması mümkün değildir. Bu yüzden bankalar risklerini yönetmeye ihtiyaç duymaktadır. “Risk yönetimi sürecinde riskler tespit edilirken aynı zamanda birtakım tedbirlerde alınmaktadır.”⁹ Risklerin yönetimi tahmin yapma üzerine kurulmuştur. Riskin derecesi risk olgusunun tahmin edilebilirliği ile ters orantılıdır. Tahmin edilebilirliği yüksek riskler az riskli iken, tahmin edilebilirliği düşük risklerin risk seviyesi yüksektir. Risk tahmininde bulunurken kullanmış olduğumuz verilerin doğruluğu son derece önemlidir.

⁹ Deniz S. Kaptan, Bankacılık Sektöründe Kredi Risk Yönetimi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015 s.22

Kullanılan verilerin hatalı olması risk tahmininde yanlış olmasına ve risklerin sağlıklı yönetilememesine neden olacaktır. Bu nedenle risk yönetiminde kullanılacak veriler toplanır ve hazırlanırken hassas davranmak gerekmektedir. Bankacılıkta risk yönetimi süreçleri uygulamada bankadan bankaya farklılık gösteriyor olsa da sürecin aşamalarında genellikle sırasıyla risk tanımlama, ölçme, analiz ve raporlama, alternatif risk düzeltme araları belirleme, belirlenen alternatifleri uygulama ve sonuçlarını kontrol etme aşamaları vardır. Süreç aşağıdaki şekilde kademe kademe gösterilmiştir;

Şekil 3.1: Bankacılıkta Risk Yönetimi Aşamaları (Eken, 2006)

Bankalarda riskin tanımlanması risklere karşı kullanılacak olan kaynaklarının belirlenmesi açısından önemli bir konudur. Ayrıyeten riskleri ortadan kaldırabilecek yöntemlerin belirlenmesi, riskin ölçülmesi gibi aşamaların gerçekleştirilebilmesi, risklerin tanımlanmasıyla mümkün olacak olan süreçlerdir. Bu sebeple iyi bir risk yönetiminde bankaların riskleri tanımlanması bir zorunluluktur.¹⁰

Bankalar risklerin ölçülmesinde senaryo analizleri, stres testleri ve risk matrisleri gibi yöntemleri kullanmaktadır. Bankalar risk değerlendirmesi yaparken riskleri çok önemli riskler, önemli riskler ve önemsiz riskler olarak sınıflandırabilmektedir.

Tanımlanmış ve ölçülmüş olan risklerin, daha anlaşılabilir veriler haline getirilmesi için analiz edilmesi gerekmektedir. Yapılan analizler sonucunda riskler daha elle tutulur bir hal almaktadır.”¹¹

¹⁰ Cemal Elitaş, Yaşar Özdemir, Bankalarda İç Kontrol Sistemi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi, Sayı:2, Afyon 2006 s.148

¹¹ Deniz S. Kaptan, Bankacılık Sektöründe Kredi Risk Yönetimi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015 s.26

“Bankalarda risklerin raporlanma zamanları büyük önem arz etmektedir. Raporlamaların gecikmesi karşı karşıya kalınan risklerin takibini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple bankalar raporlamaların zamanlamasına dikkat emelidir.”¹²

Risk yönetimi sürecinin olmasa olmazlarında biride denetim aşamasıdır. Denetiminde bankanın riskleri belli kriterler çerçevesinde incelenir. “Bankaların denetim departmanları, risk yönetimi birimlerinden bazı koşulların yerine getirilmesini ister.”¹³

3.7 Bankacılık Sektöründe Risk Türleri

Çalışmanın bu aşamasında bankacılık sektörü riskleri üzerinde durulmuştur. Bu riskler kredi riski, sermaye yeterliliği riski, piyasa riski, likidite riski, operasyonel risk, kur riski, yabancı para net pozisyon oranı risk, faiz riski ve diğer bankacılık riskleri olup, kısaca açıklanmışlardır.

3.7.1 Kredi Riski

“Bankaların esas faaliyetleri, mevduat yoluyla toplamış olduğu fonları, fon ihtiyacı olanlara kredi kullandırmak yoluyla transfer etmek ve bu işlemde gelir elde etmektir. Bu sebeple bankaların esas karşılaştıkları riskte kredi riskidir.”¹⁴ Bankaların esas faaliyeti sebebiyle karşılaştıkları kredi riski, müşterilerin kredi borçlarının belirlenen tarihte banka tarafından tahsil edilememesi riskidir. Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse bankaların verdiği kredilerin vaat edilen nakit akımını sağlayamamasıdır. Bankadan kredi alan kişi kredi verimi esnasında banka ile yapmış

¹² Ayhan M. Altıntaş, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi Yay. Ankara 2006 s.5

¹³ Ayhan M. Altıntaş, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi Yay. Ankara 2006 s.2

¹⁴ Sultan Sarı, Sektörel Kredi Yoğunlaşması ve Kredi Riski, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021

olduğu sözleşmenin gereğini yerine getirmemesi durumunda ya da tamimiyle yerine getirmemesi durumunda ortaya çıkan söz konusu risk kredi riskidir. Kredi riskini kısaca özetlemek gerekirse kredi sahibinin borcunu zamanında ödememesi veya ödemesi gereken borç miktarından az ödeme yapması durumudur.

3.7.2 Sermaye Yeterliliği Riski

Bu risk türü bankanın öz sermayesi ile doğrudan alakalıdır. Bankanın öz sermayesi bankanın maruz kalacağı riskleri karşılayıp karşılamayacağıyla alakalıdır. Bankanın maruz kaldığı risk öz sermaye ile karşılanabiliyorsa büyük risk olarak kabul edilmemektedir. Bankanın öz sermayesinin karşılayamadığı büyüklükteki risklerse büyük risk olarak kabul edilir.

KKTC’de faaliyet gösteren bankalar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası, 62/2017 sayılı Bankacılık Yasasına tabidir. Bu yasanın vermiş olduğu yetkiyle düzenlenen, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ’inin 20. maddesinin 1. fıkrasına göre, sermaye yeterliliği standart oranının en az yüzde on (%10) olarak tutturulması ve bu oranın devamlı olarak %10’un üstünde olması şarttır.

Yine aynı tebliğde bankaların Ana Sermaye Yeterliliği oranının;

$$\frac{\text{Ana Sermaye}}{\text{Kredi Riskine Esas Tutar} + \text{Piyasa Riskine Esas Tutar} + \text{Operasyonel Riske Esas Tutar}}$$

şeklinde hesaplanması gerektiği belirtilmiştir.

3.7.3 Piyasa Riski

“Bankacılıkta piyasa riski finansal kıymetlerin piyasa fiyatlarındaki hareketlerden dolayı zararlarla karşılaşma riski olarak da tanımlanabilir.”¹⁵ Bu risk türü bankanın varlık ve yükümlülüklerinin piyasa değerindeki dalgalanmalarından oluşan

¹⁵ Osman Özçelik, Bankacılıkta Risk Analizi, Yönetimi ve Riskten Korunma, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trakya 2006 s.17

risk türüdür. Varlık ve yükümlülüklerin ticari amaçla kullanımı süresinde döviz kuru, faiz oranı ve varlıkların fiyatlarındaki değişimler sonucu ortaya çıkan risktir. Piyasalarda yaşanan dengesizlikler bankaların karlılıklarında dengesizlik yaratırken. Piyasaları negatif etkileyen etkenler bankaların karlarının düşmesine ya da bankaların zarar etmesine neden olur.

Bankaların portföyünde farklı türler de kıymetler bulunmaktadır. Bu kıymetler piyasalardaki fiyat değişikliklerinden etkilenmektedirler. Kıymetlerin her birinin piyasaya duyarlılığı ve piyasadaki gelişmelere göstereceği tepki farklı olması sebebiyle kıymetlerin fiyatlarında aynı yönlü veya aynı etkide değişiklikler meydana gelmemektedir. Kıymetlerin değerindeki değişikliklerin farklılıkları bankalar için piyasa riskini oluşturmaktadır.¹⁶

3.7.4 Likidite Riski

Likidite bankanın varlıkların ne kadar hızlı nakde dönüşebildiğiyle ilgilidir. Mevduat sahiplerinin ihtiyacı anında, bu ihtiyaç duyulan meblağı sağlayıp sağlayamaması bankanın likiditesine bağlıdır. Bu durumda karşılaşılan risk likidite riski olarak tanımlanabilir. Kısaca özetlemek gerekirse likidite riski ihtiyaç anında yeterli likit varlığın olup olması ile ilgilidir. Bankalar yaklaşık olarak günlük ne kadar nakit paraya ihtiyaçları olduğunu tespit edip bu miktarı hazır bulundurmamalıdır.

Diğer bir yönden incelemek gerekirse kredi tahsilatları da likidite riskini etkilemektedir. Bankacılıkta likidite riskini özellikle tahsil edilemeyen ya da zamanından geç tahsil edilebilen krediler oluşturur. Tahsil edilemeyen krediler bankaların nakit akımını bozmaktadır.

¹⁶ Osman Özçelik, Bankacılıkta Risk Analizi, Yönetimi ve Riskten Korunma, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trakya 2006 s.18

Tüm bunlarla birlikte bankaların yasal olarak mevduatların belli bir oranını Merkez Bankası nezdinde tutma zorunluluğu vardır. 41/2001 sayılı KKTC Merkez Bankası Yasası'nın 23'üncü maddesi uyarınca, KKTC Merkez Bankası Yönetim Kurulu'nun 15 Mart 2018 tarihli 990 numaralı kararına göre bankaların tutması gereken yasal karşılık oranları belirlenmiş olup oranlar aşağıda gösterilmektedir;

1) Yabancı Para ve Türk Parası Yükümlülüklerinde;

- a. Vadesi üç aya kadar (üç ay dahil) olan mevduatlar için %8
- b. Vadesi üç aydan uzun altı aya kadar (altı ay dahil) olan mevduatlar için %7
- c. Vadesi altı aydan uzun bir yıla kadar (bir yıl dahil) olan mevduatlar için %6
- d. Vade süresi bir yıldan uzun mevduatlarda %5
- e. Mevduat haricinde geriye kalan yükümlülüklerde %8

2) Değerli Madenlerin Yükümlülüklerinde %0

3.7.5 Operasyonel Risk

Bankacılık sektöründe operasyonel risk, banka sisteminden veya banka çalışanlarından yaşanabilecek aksaklıklardan oluşabilecek yani bankanın kendi bünyesinden kaynaklı oluşan risk türüdür. Bankanın iç kontrol mekanizmasının, insan kaynaklarının veya kullanılan teknolojik sistemlerin yetersiz olması ya da işleyişin sorunlu olmasından kaynaklı oluşan risk türüdür. Operasyonel risk türünde gerçekleştirme olasılığı en yüksek olan durumlar;

- Personel hatasından kaynaklı oluşacak zararlar.
- Personel usulsüzlükleri, banka da yapılması mümkün olan usulsüzlükler.
- Bilgisayar sistemlerinde oluşan aksaklıklar/hatalar nedeniyle oluşabilecek riskler.
- İletişim sisteminde oluşan aksaklıklar/hatalar nedeniyle oluşabilecek riskler.

- Personellerin veri girişi esnasında dikkatsizlik sebebiyle yapmış olduğu hatalardır.

3.7.6 Kur Riski

Kur riski pek çok farklı isim ile tanımlanabilmektedir. Bu tanımlardan bazıları döviz riski, döviz kuru riski, kambiyo riski ve yabancı para riskidir. Kur riski bankanın faaliyetini sürdürdüğü ülkenin resmi parası karşısında yerel para dışında kalan yabancı para fiyatlarının dalgalanması ile oluşur.

Banka bilançosunda bulunan döviz cinsinden varlıklar ve yükümlölükler arasında vade ve miktar uyumsuzluğu olmasıdır. Başka bir ifadeyle bankaların açık pozisyonda olması neticesinde döviz kurlarında yaşanabilecek değışmeler sonrası bankaların zarar etme riskidir.¹⁷

Bankalar için en ciddi kur riski yükümlölüklerinin büyük miktarının değer kazanan yabancı para cinsinde iken varlıklarının çoğulluğunun değer kaybı yaşayan para cinsinden olmasıdır.

3.7.7 Yabancı Para Net Pozisyon Oranı Riski

Bankalar yabancı para varlık ve yükümlölüklere sahip olduğu için kur dalgalanmalarında risk altındadırlar. Bankaların üstlenebileceğı yabancı para riskini KKTC Merkez Bankası “Yabancı Para Net Pozisyon Oranı Tebliğı” altında düzenlemiştir. Bu tebliğın amacı bankaların üstlenmiş oldukları yabancı para net pozisyon oranı riskini sınırlamaktır. Söz konusu tebliğın 5. maddesinin 1. fıkrasında “Yabancı para net pozisyon oranı, yabancı para net pozisyon tutarının özkaynağına bölünmesi suretiyle hesaplanan oranı anlatır. Bu oranın mutlak değeri yüzde yirmiği (%20) aşamaz.” olarak ifade edilmiştir.

¹⁷ Koray Sayılı, Kredi Risk Yönetimi Kapsamında Kredi Türevleri: Sağladığı Fırsatlar ve Yaratdığı Tehditler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008 s.14

3.7.8 Faiz Oranı Riski

“Bankacılık sektöründe gerçekleşen işlemlerin çoğu faiz oranlarıyla ilgili olarak yürütülmektedir. Bu sebeple faiz oranları üstündeki değişimler banka karlılığı ve gelirleri ile direkt olarak etkilidir.”¹⁸ Bundan dolayı faiz oranı riski önemli bir olgudur.

Bankalar için piyasa faiz oranlarındaki değişimler risk unsurudur. Bankalarda faiz oranı riski bankanın varlıkları ve yükümlülükleri arasında gerçekleşen faiz oranı uyumsuzluğunda karşı karşıya kaldıkları risk türüdür. Faiz oranı riski, faiz geliri kazandıran aktiflerin getirilerinin düşmesi veya faiz gideri oluşturan pasiflerin giderlerinin artması ile net faiz gelirinin azalmasıdır.¹⁹

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere faiz oranlarında yaşanan değişiklikler bankaların karlılıklarını etkilemektedir. Finansal piyasada borç alıp veren tüm kişi ve kuruluşlar faiz riskiyle karşı karşıyadır.

3.7.9 Diğer Bankacılık Riskleri

Bankacılık sektöründe geriye kalan risklere bakmak gerekirse bunlardan ilki bilanço riskidir. Bilanço riski bilançonun aktif ve pasif varlıklarının nasıl değerlendirildiği ile ilgilidir. Bankalar kendilerini bilanço riskinden korumak için aktif pasif yönetimi kullanmaktadır. Aktif pasif yönetimi bankanın karını maksimuma çıkarmak amacıyla bilançonun iki tarafının düzenlenmesidir. Bankaların en az riske karşın yüksek getiriye ulaşma çabaları aktif yönetimi, en az maliyete karşılık en uygun fon toplama çabalara pasif yönetimidir.

Bir diğer irdelenmesi gereken risk türü ise politik risktir. “Bu riskin özünü politika yapımcıların yaptıkları düzenlemeler oluşturmaktadır.”²⁰ Politik riskler

¹⁸ Evren Bolgun, Barış Akçay, Risk Yönetimi, Gelişmekte Olan Türk Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları, Scala Yayıncılık İstanbul 2005 s.195

¹⁹ Osman Özçelik, Bankacılıkta Risk Analizi, Yönetimi ve Riskten Korunma, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trakya 2006 s.34

²⁰ Deniz S. Kaptan, Bankacılık Sektöründe Kredi Risk Yönetimi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015 s.15

genellikle ülkenin, diğer ülkelerle olan ilişkileriyle bağlantılı olup, bu ilişkilerin ülke ekonomisini nasıl etkilediği ile ilgilidir.

Diğer bir etkili risk türü ise teknoloji riskidir. Bankacılık sektörü için teknoloji çok önemli olmakla birlikte işin işleyişi için olmazsa olmazdır. Bankanın teknolojisinin rakiplerine göre geride kalması müşteri kaybetmesine neden olurken. Kullanılan teknolojiyi geliştirmek için yapılan yatırımlar karşılığında yeterli getiriye sağlayamaması da risk oluşturmaktadır.

Bankacılık sektörünü etkilen en önemli risklerden biride kanunu düzenlemelerden kaynaklı risklerdir. Bu risk türü yasal risk olarak ta bilinmektedir. Kanun yapıcı ya da bir diğer adıyla yetkili otorite tarafından yeni çıkarılan veya var olan yasa veya tebliğler hakkında yetersi bilgi veya yanlış yorumlama bankayı ciddi zararlara uğratabilir. Ayrıyeten zaman zaman yapılan kanuni değişiklikler bazen bankaları etkilemezken bazense büyük etkiler yaratabilmektedir.

Bankacılık sektörü riskleri irdelenirken üzerinde durulması gereken bir diğer riskte yoğunlaşma riskidir. Söz konusu yoğunlaşma riski bankaların öz sermayesinin büyük kısmını bir kuruluşa, kişiye veya bir risk grubuna vermesidir. Diğer yönden bakıldığında ise bankaların elde ettiği kaynakların büyük bölümünü de tek kuruluş ya da kişiden alması da yoğunlaşma riski olarak kabul edilir.

Bölüm 4

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ VE KREDİ RİSKİ

4.1 Kredi Tanımı ve Fonksiyonları

Krediler, Bankaların Kredileri ile Diğer Alacaklarının Nitelikleri ve Karşılıklar Tebliği'nde, bankalar tarafından kullanılan ve finansal tabloların aktifin kısmında kredi hesaplarının altında izlenen nakdi krediler, borçlu cari hesaplar, hangi aktif hesabında izlendiklerine bakılmaksızın bankacılıkla ilgili yasa kapsamında nakdi kredi sayılan alacaklar, tazmin edilen ya da nakde dönüşmüş gayri nakdi kredi bedelleri olarak tanımlanmıştır.

Kredinin ekonomideki en önemli fonksiyonlarından biri tasarrufların atıl kalmasını önlemektir. Kredilerin bir diğer fonksiyonu ise alınan krediyle, gelecekte sahip olacağımız gelirleri bugün harcama imkânı vermesidir. Böylece kredi kullandırımı satın alma gücünü artırarak ve ekonomik büyümeyi etkiler. Özetlemek gerekirse kredi ekonomide hem üretim hem de tüketime finansman sağlamaktadır.

Bankaların Kredileri ile Diğer Alacaklarının Nitelikleri ve Karşılıklar Tebliği'ne göre banka nezdindeki krediler ve diğer alacaklar borçlunun tahsil kabiliyeti ve kredi değerlerine göre beş gruba ayrılmıştır. Aşağıda gruplar ve kapsamaları belirtilmiştir.

1) Birinci Grup Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar

i) Kredilendirilebilir durumda finansman yapısına sahip tüzel ve gerçek kişilere kullandırılan,

- ii) Borcun anapara ve faiz ödemelerinin, borçlusunun ödeme gücü ve nakit akımına göre yapılandırılan,
- iii) Ödemeleri zamanında yapılan, gelecekte de geri ödemede sorunların oluşması beklenmeyen, tamamen tahsil edilebilecek durumda olan,
- iv) Borçlusunun kredilendirme değerlendirmesinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve finansal zayıflık belirtisi bulunmayan krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

2) İkinci Grup Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar

- i) Kredilendirilebilir durumda finansman yapısına sahip tüzel ve gerçek kişilere kullandırılmış olan, borcun anapara ve faiz ödemelerinde halihazırda herhangi bir sorun bulunmayan fakat, borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlemlenen ya da soruların gerçekleşeceği tahmin edilen veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi sebeplerle yakından izlenmesi gereken,
- ii) Borcun anapara veya faiz ödemelerinde kredi sözleşmesinde yer alan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğma olasılığı olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamı veya bir kısmının geri ödenmeme riski bulunan,
- iii) Borcun geri ödemesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, maruz görülebilecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, borç vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 30 gün ile 90 gün arasında geciken,
- iv) Borcun, borçlusunun kredibilitesi zayıflamamış olmasıyla beraber, nakit akımı düzensiz ve kontrolü zor yapıda olan, bu nedenle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

3) Üçüncü Grup Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar

- i) Borçlunun özkaynakları veya borç karşılığı vermiş olduğu teminatları borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz olması sebebiyle, borcun tamamının tahsil

imkânı kısıtlı olan ve görülen sıkıntıların düzeltilememesi durumunda zarara neden olma olasılığı olan,

ii) Borçlunun kredibilitesi güçsüzleşmiş olan ve kredinin artık zafiyete uğramış olduğu kabul gören,

iii) Borcun anaparası, faizi ya da her ikisinin de tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günü aşan fakat 180 günü geçmemiş olan,

iv) Borçlunun işletme sermayesinde finansman sıkıntıları oluşan ya da ek likidite yaratma sıkıntıları yaşaması benzeri sebeplerle anapara veya faizin veya hem anapara hem de faizin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden daha çok gecikeceği kanaatine varılan, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

4) Dördüncü Grup Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar

i) İçinde bulunulan koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görünmeyen,

ii) Vadesi gelen veya ödenmesi gerekli olan kredi tutarlarının tümünün kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı durumun gerçekleşme olasılığı yüksek olan,

iii) Borçlusunun kredibilitesinin ciddi ölçüde zayıfladığı ve zafiyete uğradığı kabul edilen, fakat birleşme, yeni finansman bulma veya sermaye artırımını gibi imkânları olan borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı sebebiyle henüz tamamen zarar niteliği taşımadığı düşünülen,

iv) Borcun anaparası veya faizinin veya hem anapara hem de faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi 180 günü geçmiş olan, fakat 1 yılı geçmemiş olan, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

5) Beşinci Grup Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

i) Borcun tahsilinin mümkün olmadığı kanaatine varılan,

ii) Borcun anaparasının veya faizinin ya da hem faiz hem de anaparanın vadesinden ya da ödenme yapılması gereken tarihten itibaren tahsili 1 yıldan daha çok gecikmiş olan,

iii) Üç ve dördüncü gruplarda belirtilmiş olan nitelikleri taşıyan ve bunula birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gerekli alacak tutarlarının tamamında 1 yılı aşan herhangi bir süre içerisinde tahsilinin sağlanamayacağı ihtimali yüksek olan bu sebeple kredinin zafiyete uğramış olduğu ve borçlunun kredibilitesini artık gerçek anlamda yitirdiğine bankaca kanaat getirilmiş krediler ve diğer alacaklar gruplandırılmaktadır.

Araştırmamızın analiz kısmında kullanılan tahsili gecikmiş alacakların (TGA) veriler üçüncü grup tahsil imkânı sınırlı krediler, dördüncü grup tahsili şüpheli krediler ve beşinci grup zarar niteliğindeki kredilerden oluşmaktadır.

4.2 Kredi Türleri

KKTC Bankalar Tek Düzen Hesap Planında krediler vadelerine, kredi kullandırılanın gerçek ya da tüzel kişi (kamu ve ticari kuruluşlar) olmasına, teminat türlerine, kredinin kaynağına, kredi kullandırımının yurtdışı ya da yurt içi kullandırım olması, nakdi ya da gayrinakdi kredi oluşu ve veriliş amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır.

Kredi türleri ile ilgili daha pek çok çeşitlendirme yapmak mümkündür. Kredileri niteliklerine göre sınıflandırma yaparsak temelde aşağıdaki sınıflara ayırabiliriz.

4.2.1 Veriliş Amacına Göre Krediler

Kredilerin veriliş amaçları tüzel ya da gerçek kişilerin fon ihtiyaçlarını karşılamaktır. Gerçek kişilere kullandırılan krediler amacına göre araç, konut, ihtiyaç kredileri olarak üç ana gruba ayırmak mümkündür. Tüzel kişilere verilen krediler yatırım kredileri, donatım kredileri ve işletme kredileri olarak üç gruba ayrılır. Yatırım kredilerinde kredinin kullandırım amacı işletmelere bina veya tesis kurmaktır.

Donatım kredileri işletmelere genişleme yenileme ve modernizasyon durumunda kullandırılan kredilerdir. İşletmelere tesis ya da makine ve teçhizat yenilemesi, modernize etmesi gibi durumlarda kullandırılan krediler donatım kredilerine örnek teşkil etmektedir. İşletme kredileri, işletmelerin finansal faaliyet süreçlerinde ihtiyaç duydukları nakit fonlarını karşılayan türdür.

4.2.2 Vade Açısından Krediler

Krediler vade açısından genellikle üçe ayrılmaktadır. Kullandırılan kredinin süresine göre, kısa vadeli krediler, orta vadeli krediler ve uzun vadeli krediler olarak ayrılırlar. Farklı kanılar bulunmakla birlikte genelde bir yıldan kısa süreli olanlar kısa vadeli kredi, bir beş yıl arası olanlar orta vadeli kredi, beş yıl ve daha uzun süreli olanlar ise uzun vadeli kredi olarak kabul edilmektedir.

4.2.3 Teminat Açısından Krediler

Krediler teminat türüne göre, teminatlı ya da teminatsız olarak ikiye ayrılmaktadır. Teminatlı krediler ise kendi içinde teminatın türüne göre sınıflandırılmaktadır. Teminatlı kredi türleri kefaletli kredi, ipotek karşılığı kredi, mevduat blokeli kredi veya mal ve senet karşılığı kullandırılan krediler olarak gruplara ayrılabilir. “Maddi teminatlı krediler, krediye teminat olarak maddi bir varlığın karşılık tutulması suretiyle kullandırılan kredilerdir. Emtia karşılığı krediler, hisse senedi ve tahvil karşılığı krediler, ipotek karşılığı krediler gibi”²¹

4.2.4 Kullandırılan Sektör Açısından Krediler

Krediler kullandırıldığı sektöre göre gruplara ayrılmaktadır. İlk temel ayrım ticari kredi ve bireysel kredi ayrımıdır. Bireysel krediler gerçek kişilerin mal ve hizmet alımında ihtiyaç duydukları fonları karşılamaktadır. Bireysel kredileri kendi içinde

²¹ Mehmet Takan, Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002 s.195

sınıflandırırsak bu tip krediler ülkemizde ferdi konut, ferdi otomobil, ferdi diğer ve kredi kartları olarak ayrılır.

Ticari krediler ise ticari işlerle ilgi doğan finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla verilmektedir. Ticari kredilerin ayrımı bireysel kredilerden daha detaylıdır. Ticari amaçlı kullanılan kredilerde yapılan sınıflandırmalar sektörel bazlı olarak finansman konusuna göre ayrılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde günümüzde toplam kullanılan krediler içinde en büyük payı olan sektörel krediler tarım, haberleşme, toptan ve perakende ticaret, eğitim, inşaat ve turizm (otel ve restoran) sektörlerine verilen kredilerdir. Sayılmış olan ticari kredi türleri dışındaki ticari krediler sektörel olarak daha pek çok farklı kırılıma sahiptir fakat geriye kalan sektörlerin toplam kredi kullandırımını içindeki payı azdır. Geriye kalan sektörler içinde ülkemizde dikkat çeken krediler emlak, komisyon, kiralama ve işletmecilik faaliyetleri kredileri, imalat sanayi kredileri, gıda meşrubat tütün sanayisi kredileri ve metal dışı madenler sanayisi kredileridir. Bu araştırmada toplam kullanılan krediler içinde en büyük payı olan sektörel kredileri incelemektedir.

4.2.5 Kaynak Açısından Krediler

“Kaynak açısından krediler, banka kaynaklı krediler, dış kaynaklı krediler ve reeskont kredileri olarak gruplandırılabilir. Banka kaynaklı krediler bankaların kendi kaynaklarından kullandığı kredilerdir.”²² Reeskont kredileri ise bankaların müşterilerden aldıkları kısa veya orta vadeli senetleri ülkenin merkez bankasında iskonto ettirmek yoluyla elde ettiği fonları müşterilerine kredi olarak kullandığı

²² Sultan Sarı, Sektörel Kredi Yoğunlaşması ve Kredi Riski, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021 s.25

kredilerdir. Dış kaynaklı kredileri biraz açmak gerekirse, bu tip kredilerde bankalar başka kuruluşlardan sağladığı fonlarla müşterilerine kredi sağlamaktadırlar.

4.2.6 Nitelik Açısından Krediler

Krediler niteliklerine göre ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım gayrinakdi kredi ayrımının ve nakdi kredi ayrımıdır. Nakdi krediler gerçek ya da tüzel kişilere belli bir teminat karşılığında açılan kredilerdir. Bu tip kredilerde finansman ihtiyacı olan kişilere banka finansman sağlamaktadır. Faiz karşılığında verilen kredi türüdür. “Gayrinakdi kredilerde başlangıçta ödünç para verilmesi söz konusu değildir. Bu tip kredilerde borcun ödenmemesi veya yükümlülük gereğinin yerine getirilmemesi koşulunda zararın ödenmesi taahhüt edilmiştir.”²³ Bankanın tüzel ya da gerçek kişi adına kefil olması şeklinde işleyen kredi türüdür. Gayrinakdi kredilerde gerçek ya da tüzel kişi yükümlülüğünü yerine getirmese banka kefilliğinin gereğini yerine getirecektir.

4.3 Kredi Riski

Kredi riski, bankanın kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil edememesidir. Söz konusu risk, sadece anaparanın değil, aynı zamanda faizin de zamanında geri ödenmemesi ihtimalidir. Ayrıyeten ikinci geri ödeme kaynaklarının zararı karşılamaya yeterli olmaması ve kredi müşterilerinin kredi şartlarını yerine getirmemesi veya borçlu kurumun kredi derecesinde meydana gelebilecek ani düşüşler de kredi riskini arttıran etkilere sahiptir.²⁴

Kredi riski bankacılık sektöründe bankaların karşılaştıkları en önemli risk türlerinden biridir. Çoğu bankanın risk profillerinin ana unsurunu kredi riski oluşturmaktadır. Kredi riskinin gerçekleşmesi durumunda bankanın faaliyetlerinde

²³ Mehmet Takan, Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002 s.194

²⁴ İmad Hasan Hamzo, Kredi Risk Yönetimi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.26

aksamalar oluşabilmektedir. Verilen kredinin tahsilatının yapılamadığı durumlarda bankanın başka kredi verme imkânları da azalmaktadır. Bu bahsedilen sebepten dolayı kredi riski bankaların faaliyetlerini en çok etkileyen risklerden biridir. Kredi riskinin etkisinin büyük olması kredi risk modellerinin geliştirilmesini sağlamıştır. Bu modellemeler ile bankalar verecek oldukları kredi için kredibilite (güvenilirlik) raporu oluşturmaktadır. Kredi kullanıldıktan sonra ise kredinin durumunu takip etmekte, belli bir kredi limit belirlemektedir.

Kredi riski iki bölümde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar ise şunlardır:²⁵

- Özel Kredi Riski: yalnızca bir müşteri veya yalnızca bir firmaya kullandırılan krediden oluşan risktir.
- Genel Kredi Riski: Aynı ekonomi veya sektörde faaliyet gösteren bütün işletmelerle ilgili olan risk türüdür. Genel kredi riskine ilişkin en kötü örnek, yaşanan krizler neticesinde faaliyette olan bütün firmaların kredisini geri ödeyemeyecek duruma düşmesidir.

Bu çalışmada ülkemizde faaliyet gösteren bankaların üstleniş olduğu genel kredi riski üzerinden sektörel kredi riskleri incelemekte olup, genel kredi riski içindeki en riskli sektör saptanacaktır.

62/2017 sayılı Bankacılık Yasası kapsamında her türlü nakdi ve gayrinakdi yükümlülükler ile sağlanan her türlü finansman ve yatırımlar sebebiyle üstlenilen risk olarak dikkate alınan faaliyetler şunlardır;

1. Bankaların vereceği nakdi krediler ve gayri nakdi krediler (kefaletler, teminat mektupları, garantiler, ciro, aval, ve benzeri kabuller ve bu özelliklere sahip taahhütler), banka tarafından satın alınacak tahvil ve benzeri sermaye piyasası

²⁵ Halime Temel, Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006 s.78

araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ters repo dâhil olmak üzere, herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş fakat tahsil edilememiş nakdi krediler, tahakkuk etmiş fakat tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde dönüşen bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler sebebiyle üstlenilen yükümlülükler ve ortaklık payları.

2. Yatırım ve kalkınma bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağlamış oldukları finansmanlar ve katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yapmış olduğu yatırımları, taşınmaz, emtia veya ekipman temini, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzeyen yollarla sağladıkları finansmanlar.

4.4 Kredi Risk Yönetimi

“Kredi risk yönetiminde temel felsefe ve amaç, risk almamak olmamalıdır ölçeklenen kredi risklerini almak şeklinde olmalıdır.”²⁶ Bu felsefe risk yönetimi sürecinde göz ardı edilmemesi gerekmektedir, unutulmamalıdır ki kredi kullandırımı bankaların temel işlerinden biri olup, bankaların yüksek düzeyde gelir elde ettikleri bir faaliyettir.

Kredi risk yönetiminin temel özelliklerini aşağıda belirtildiği gibi açıklamak mümkündür:²⁷

- Bankanın risk politikasının, kredi politikasının bir parçası olarak formüle edilerek kurumsallaştırılması.
- Kredi riskiyle ilgili enformasyon sisteminin kurulması.

²⁶ M. Cengiz Gögebakan, Musa Arda, Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli, Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:34, 2004, s.80.

²⁷ Niyazi Berk, Bankacılıkta Pazar Yönelik Kredi Yönetimi, Beta Basım Yayım, İstanbul 2001 s.71.

- Talimatların prosedürlere uygun olarak verilmesi.
- Kredi sürecinde bulunan çalışanlar ve yöneticilerin, yetiştirilmesi ve geliştirilmesine dair tedbirler alınması.
- Bankaya ait bir kredi kültürü oluşturulması ve korunması.
- Kredi işlemindeki revizyon ve kontrol aktivitelerinin belirlenmesi.

4.5 Kredi Riski Yönetiminin Amacı

Risk yönetiminin amacı kuruluşlar nezdinde gerçekleşmesi beklenmeyen kayıpların olası gerçekleşme durumunda maruz kalacağı zararın en düşük kayıpla kontrol altına alınması için gerekli kaynak ve faaliyetlerin planlanması organizasyonun yönetilmesi ve kontrol edilmesidir. Risk yönetiminin amacı olası hasar durumunda maliyetleri en aza indirmektir. Kredi riski için limitler oluşturulmakta, bankalar riski tanıyarak kredi kullandırmakta ve kredi kullandırım aşamasında daha tedbirli davranılmakta böylelikle zarar yazma olasılıkları azalmaktadır. Kredi riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisi maksimize edilmeye çalışılır.

4.6 Kredi Riski Yönetim Araçları

Araştırmanın bu kısmında kredi riskinin yönetim araçları ile ilgili detaylı bilgi verilecektir. “Kredi riskinin etkin biçimde yönetilebilmesi, kredi riski yönetim araçlarından ne kadar yararlanıldığına bağlıdır.”²⁸

²⁸ Deniz S. Kaptan, Bankacılık Sektöründe Kredi Risk Yönetimi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015 s.29

4.6.1 Kredi Süreci

Bankalarda bu süreç, kredilerin güvence altına alınabilmesini kolaylaştırmak için yürütülür. Bu yüzden sürecin bazı önemli özellikleri vardır. Bu özelliklerin bazıları aşağıda belirtilmiştir.²⁹

- 1) Kredi sürecinin görevi kredinin geri ödenmesinin sağlanmasıdır. Bu sebeple derecelendirme sistemleri ve mali analiz olgusu kredi sürecinde değerli bir yer tutmaktadır.
- 2) Banka nezdinde kredi yoğunlaşma problemini oluşmasını önlemek için bazı önlemlerin alınması gerekmektedir.
- 3) Teminatlandırma işlemlerinin doğru yapılması ve teminat değerinin doğru belirlenmesi ve koşulların iyi tespit edilmiş olması gereklidir. Bu nedenle teminatlandırmaların uzman tespitleri üzerinden yapılması önemli bir husustur.
- 4) Kredi sürecinde oluşabilecek riskler göz ardı edilmeden en yüksek faydanın sağlanması için çabalanmalıdır.

4.6.2 Risk Primi

Bankalar müşterilerinin finansal güçlerine göre risk primi belirlemektedir. Kredi risk primi kullandırılan kredinin geri ödenmeme riskini tespit için kullanılır. Bankalar kredi risk primi ile kendini kredinin ödenmemesine karşı sigortalamış olur. Kullandırılan kredinin geri ödeme durumunun sorunsuz olacağı bekleniyorsa kredi risk primi düşük olur. Geri ödeme problemlerinin yaşanabileceği düşünülür ise risk primi yüksek olacaktır.

Bankalar genellikle risk primlerini belirlerken üç aşamalı bir yöntemden faydalanırlar. Bahsi geçen üç basamak aşağıdaki gibidir.³⁰

²⁹ Halime Temel, Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006 s.134

³⁰ Halime Temel, Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006 s.134

- 1) Bankanın kredi portföyünde olası risk içeren durumlar tespit edilir.
- 2) Kredilerin kategorilerine göre gruplara ayrılmasını içeren raporlama sistemi hazırlanır.
- 3) Riskin türüne göre fiyatlandırma yapılır.

Bankalarda kredi fiyatlaması yapılırken, müşteri risk priminin hesaplanarak maliyetlere eklenmesi gerekmektedir. Kredi sürecinde önemli olgulardan biride kredi verilen müşterinin finansal durumudur. Bu süreçte kredi talebinde bulunan hakkında bilgiler toplanır ve analiz edilir. Örneğin bir işletmenin kredi talebi varsa işletmenin finansal tabloları analiz edilip işletmeni ekonomik durumu anlaşılmalı çalışılır. Bankalar için müşteri hakkında bilgi toplama ve analiz kredi riskini azaltması açısından son derece önemlidir.

4.6.3 Derecelendirme

Derecelendirme bir kişi ya da kurumun yükümlülüklerini yerine getirebilme beceresiyle alakalıdır.

Derecelendirmede fon talebinde bulunan gerçek ya da tüzel kişi veya menkul ihraç eden kurumların kredibilitesini (güvenilirliğini) ortaya koyar. Derecelendirme işleminde borç talebi olan kurum veya kişilerin borcu geri ödeyebilme güvenilirliğini ölçülür ve not verilir.³¹

Borç isteyen kişi ya da kurumları, bankalar kendi nezdinde derecelendirebilmektedir. Dünya genelinde pek çok derecelendirme kuruluşu bulunmakta borç isteyen ya da menkul kıymet çıkaran kuruluşları derecelendirerek puanlamakta ve harf notu vermektedirler. Üç büyükler olarak bilinen ünlü derecelendirme kuruluşları ise Fitch, Moody's ve Standart & Poors'dur. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise SPK onaylı sekiz adet derecelendirme kuruluşu bulunmaktadır.

³¹ Zeynep Coşkun, Bankacılıkta Derecelendirme. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009 s.5

KKTC’de ise herhangi bir derecelendirme kuruluğu bulunmamaktadır. Ülkemizde herhangi bir derecelendirme kuruluşunun bulunmaması bankaların fon talebinde bulunan kuruluşlar için kendi derecelendirmelerini yapma zorunluluğu oluşturmıştır. Bankalar için derecelendirme müşterilerinin finansal durumunu bilmek ve bu kapsamda kredi kullandırımı yapmak için son derece önemlidir. Bankaların kendi derecelendirmelerini yapmaları şirketlerin, bankalar arasında kredibilitesinde farklılıklar oluşmasına neden olmaktadır.

4.6.4 Limitler

Bankalar kullandırılacakları krediler için bazı limitler belirlemektedirler. Bu limitler sektörel bazlı, firma bazlı ya da kişi kuruluş bazlı olabilmektedir. Sektörel limitler ana ve alt sektör itibari ile ayrı ayrı belirlenebilmektedir. Bankanın risk algısına bağlı belirlenen bu üst limitler bankadan bankaya değışiklik gösterebilmektedir. Bankaların gütmüş olduğu risk politikasına bağlı olarak kredi riskini azaltmak için limitler düşük tutulabilmektedir. Bankaların sektörel, kurum ya da kişi bazlı belirlemiş olduğu limitler yoğunlaşma riskinden kaçınılmasını sağlamaktadır.

Bankalar bilhassa maruz kaldıkları yoğunlaşma riski için belirlenen limitlerden yararlanmaktadır. Yoğunlaşma riski, bankadaki bir risk kaleminin işlemlerinde gerçekleşen artıştan kaynaklı tehdit boyutuna ulaşmaya başlamasıdır. Riski dağıtmak için bankalar limit belirleme yoluyla yoğunlaşmaya sınırlama getirmiş olur. Böylelikle bankanın yoğunlaşma riski sınırlandırılmış olur.³²

Kredi limitleri, yasal mevzuata aykırı olmaması koşuluyla müşterilerin finansal yeterlilik ve kredi ihtiyaçlarına göre belirlenmekte ve gerek görüldüğünde değıştirilebilmektedir.

³² Halime Temel, Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006. s.148

Kredi riskini yönetmekte kullanılan limit belirleme yönteminde müşterilere tanımlanan kredi limiti müşterinin finansal gücü, güvenilirliği ve piyasa koşulları göz önüne alınarak belirlenir.

4.6.5 Teminatlandırma İşlemleri

Bankalar kullandırdıkları kredi koşulları fark etmeksizin mutlaka belli bir risk altındadırlar. Bankaların karşı karşıya kaldığı riskleri azaltmak için kullandığı yöntemlerden biri de teminatlandırmadır.

Teminatlar kredi borcu tahsilinde sıkıntılar yaşanması durumunda ortaya çıkabilecek olası sorunların azaltılması, geri ödenmeme riskinin düşürülmesi ve borcun ödenmemesi durumunda kullanılan kredinin bir kısmı veya tümünün tahsilatında kullanılması için alınan varlıklardır.³³

Teminatlar kullanılan kredilerin geri ödenmemesi koşulunda kredi borcunun bir kısmı veya tamamını karşılayan farklı çeşitliğe sahip varlıklar olup, kredi kullandırım sürecinde hazırlanmış olan kredi sözleşmesi içerisinde belirtilmektedir. Teminatlandırmanın püf noktası, teminatın kredinin ne kadarını karşıladığıdır. Teminat olarak verilen varlık değeri kredi süresi boyunca kontrol edilmelidir. Teminat değeri düşerse bankalar teminat değerinin eksilen kısmı için ek teminat istemesi söz konusu olabilmektedir.

Krediye yönelik alınan teminatlar kredinin ödenmemesi koşulunda oluşacak riskleri azaltır. Özetlemek gerekirse bankalar teminatlandırma yöntemini kullanarak kullandırmış oldukları kredilerin risk düzeyini azaltmaktadırlar.

39/2001 sayılı KKTC Bankalar Yasasının 23/6 maddesine istinaden hazırlanan Bankaların Kredileri ile Diğer Alacaklarının Nitelikleri ve Karşılıklar Tebliği

³³ Halime Temel, Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006 s.150

kapsamında teminat, borcun geri ödenememesi riskine karşılık banka alacağının tamamen veya kısmen güvence altına alınmasını sağlayan her çeşit varlık, garanti ve kefaletler ile sözleşmeden doğan hakları ifade etmektedir. Bu tebliğ çerçevesinde geliştirilen teminat sınıflaması beş gruba ayrılmıştır. KKTC’de faaliyet gösteren bankalar, kredileri ve diğer alacaklarına ilişkin teminatlarını, belirtilen teminat grupları itibariyle sınıflandırmak ve takip etmek zorundadır. Bu gruplar 0 Teminatsız, I. Grup Teminatlar, II. Grup Teminatlar, III. Grup Teminatlar ve IV. Grup Teminatlar olarak ayrılmıştır.

Tebliğde teminat gruplarının içeriği açıkça ifade edilmiştir, teminat grupları ve içerikleri aşağıdaki gibidir.

a) Birinci Grup Teminatlar:

- i) Mevduat ve nakit,
- ii) Hazine tarafından ihraç edilen ya da hazinenin kefaletiyle ihraç edilen tahviller ve bonolar,
- iii) OECD ülkelerinin merkezi yönetimleri veya merkez bankaları tarafından veya bunların kefaletiyle çıkarılmış olan menkul kıymetler,
- iv) Avrupa Merkez Bankası tarafından veya Avrupa Merkez Bankasının kefaletiyle çıkarılan menkul kıymetler,
- v) Garanti Fonu tarafınca verilmiş olan garantiler.

b) İkinci Grup Teminatlar:

- i) Altın ve diğer değerli madenler,
- ii) Borsaya kote edilmiş olan hisse senetleri,
- iii) Varlığa dayandırılmış olan menkul kıymetler ve özel sektör tahvilleri,
- iv) KKTC’de faaliyet gösteren bankaların kendi kredi sınırlarının dâhilinde verebilecekleri teminat mektupları ve kefaletler

- v) OECD ülkelerinde faaliyette bulunan bankalara ait garantiler,
- vi) OECD ülkeleri merkez bankalarının ile merkezi yönetimleri kefaletleri,
- vii) Avrupa Merkez Bankası tarafından verilmiş olan garanti ve kefaletler,
- viii) Kredi riskine karşı korumak amacıyla yapılan kredi türev sözleşmeleri,
- ix) Firmaların kamu kuruluşları nezdinde doğmuş olan hakların alacakları temlik veya rehini,
- x) Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ve emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini aşmayacak miktarda rehinli her türlü mal ve taşınır menkuller,
- xi) Ekspertiz değerlendirmesinden geçip kıymetin yeterli bulunmuş olması kaydıyla, tapulu gayrimenkul ipotekleri ile tahsisli arazilerin üzerine yapılan gayrimenkul ipotekleri,
- xii) Müşterilerden alınan kambiyo senetleri.

c) Üçüncü Grup Teminatlar:

- i) Ticari işletme rehni,
- ii) Taşıt rehni,
- iii) Gemi veya uçak ipoteği,
- iv) Kredi puanı yüksek tüzel ve gerçek kişilerin kefaletleri,
- v) Müşterilerden alınan diğer senetler.

d) Dördüncü Grup Teminatlar: İlk üç grup dışında geriye kalan tüm teminat türleri.

4.6.6 Erken Uyarı Sistemleri

Erken uyarı sistemleri bankaların müşterilerinin finansal durumunu takipte kullanılmakta ve müşterilerin finansal sıkıntı yaşayabileceği olasılığını önceden belirleyerek, bankalara bu durumlara karşı önceden tedbir alma imkânı vermektedir. Bankaların kullanmış olduğu erken uyarı sistemleri ile portföylerindeki işletmelerin batma ihtimalleri olup olmadığını göstermektedir.

Erken uyarı sistemleri birtakım durumları inceleyerek tüzel veya gerçek kişilerin iflas edip etmeyeceklerini önceden belirleyebilmektedir. Zaten belli göstergeler gerçekleşmeden ticari kuruluşların iflas edebilmesi çok olası bir durum değildir. Oluşması muhtemel göstergeleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.³⁴

- 1) Bankada bulunan işletmeye ait mevduat hesaplarında süreklilik arz eden küçük miktartlı mevduatının olması,
- 2) İşletmenin kullandığı kredilerin genel olarak işletme kredi limitine yakın olması,
- 3) İşletmenin kısa vadeli borçlarında artışlar gerçekleşmesi,
- 4) İşletmeye ait kredilerin yapılandırılması veya ödeme planlarının yeniden düzenlenmesi,
- 5) İşletmenin alacaklarının devir hızında düşüşler ve alacaklarında artışlar oluşması,
- 6) İşletmenin sürdürmüş olduğu faaliyet sonucunda yapmış olduğu satışlarında meydana gelen azalmalar,
- 7) İşletmenin gider kalemleri (pazarlama, dağıtım vb.) ile satıştan iade gibi kalemlerinin büyümesi,
- 8) İşletmenin sahip olduğu maddi duran varlıklarını ve iştiraklerini satmaya başlaması,
- 9) İşletmenin birçok bankayla çalışmaya başlaması ve çalıştığı bankaların sayısının zaman geçtikçe artması,
- 10) İşletmenin yönetici kadrosu ve çalışanlarının sık sık değişmesi, şeklinde açıklamamız mümkün olacaktır.

³⁴ Ayşegül Öker, Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Risk Yönetimi, Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2007 s.138

Bu belirtiler ile bankalar sorunlu müşterilerini belirleyip gerekli önlemleri alabilmektedir. Bu tür erken uyarı sistemleri bankaların kredi riski yönetiminde yardımına yetişmekte ve gerekli önlemleri zamanında almalarını sağlamaktadır. Bankaların bu tür durumlara karşı zamanında tedbir almaması durumunda, kredi tahsili zorlaşmakta ve de bu süreç daha yüksek maliyetlere sebep olmaktadır.

4.7 Kredi Çeşitlendirme ve Yoğunlaşma

Bankalar kredi riskini düşük tutmak için kredi portföy çeşitlendirmesi yapmaktadır. “Bilindiği üzere geleneksel ya da klasik portföy teorisi yatırımcıya parasını farklı varlıklara yatırmasını söylemektedir, çeşitlendirmeden yanadır ve çeşitlendirmenin riski azalttığı görüşüne sahiptir.”³⁵ Kredi portföy çeşitlendirmesi kullandırılan kredilerin sektörleri arasında denge kurulmasıyla ilgilidir. Bankanın kredilerini sektörler arasında dağıtması bankanın kredi riskini azaltacaktır. Bahsi geçen çeşitlendirmede sadece sektör çeşitlendirmesi değil, coğrafi alan çeşitlendirmesi de yapılabilmektedir. Bununla birlikte kredilere pek çok farklı şekilde çeşitlendirme yapmak mümkündür.

Çeşitlendirme hem kurumsal hem de bireysel yatırımcıların maruz kaldığı riskleri azaltmak için kullanılan önemli bir yatırım stratejisidir. Geleneksel portföy teorisi çeşitlendirmenin mümkün oldukça yüksek seviyede olmasının performansın yükselmesi için gerekli olduğunu söylemektedir.³⁶

Yoğunlaşma riski ise bankanın kredi kaynaklarının hatırı sayılır bir kısmını belli bir sektör ya da belli bir risk grubuna kullandırmasıdır. Bu durum bankanın kredi riskini artırmaktadır.

³⁵ Andreas Kamp, Andreas Pfingsten, Daniel Porath, “Do Banks Diversify Loan Portfolios? A Tentative Answer Based On Individual Bank Loan Portfolios” Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Studies No 03/2005, 2-23. Almanya 2005 s.6

³⁶ Halit Gönenç, Barış Kılıçhan, Kredi Portföy Çeşitlendirmesinin Banka Performansı Üzerine Etkileri, Bankacılar Dergisi, cilt:49, İstanbul 2004 s.53

Bankaların yoğunlaşma riskini kontrol altında tutmak için öz sermaye üzerinden hesaplanan bazı oranlar vardır. KKTC faaliyet gösteren bankalar için, Üstlenilen Risklere İlişkin Tebliğ'in 16. maddesinde üstlenilen risklere ait yasal limitler belirlenmiştir, böylelikle bankaların yoğunlaşma riski azaltılmıştır.

Tebliğe göre yasal limitler bankanın kendi özkaynağı üzerinden belirlenmektedir;

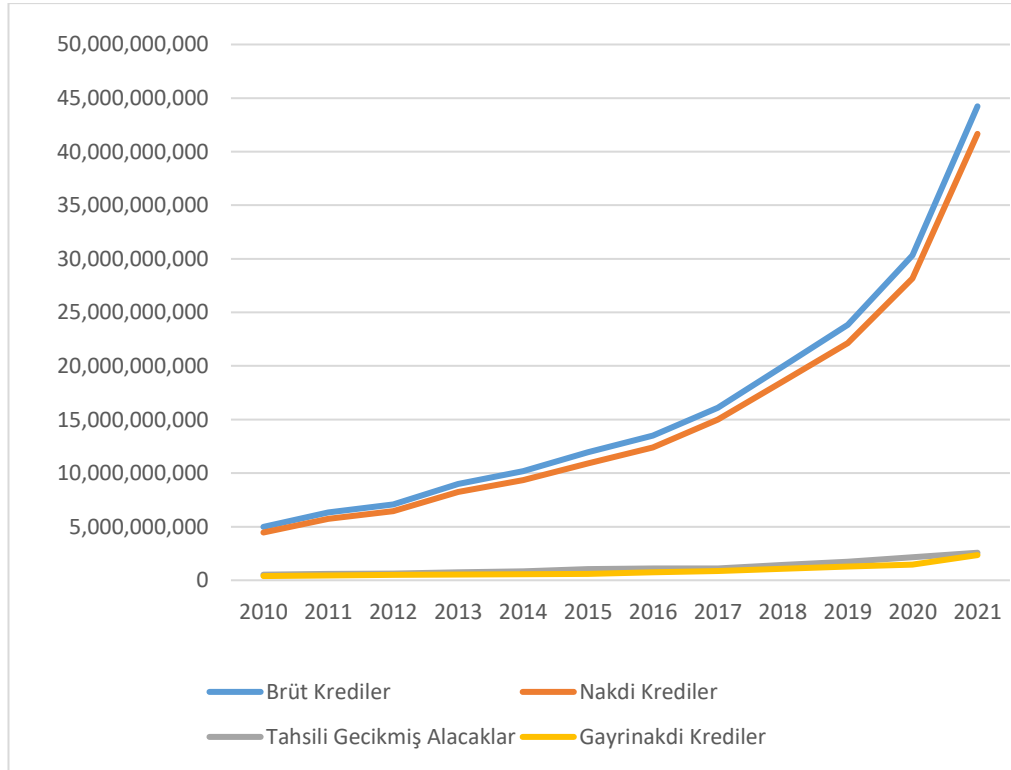
1. Bankanın kendinin de dâhil olduğu risk grubu için üstlenilen risk oransal olarak banka özkaynağının yüzde yirmisini (% 20) geçemez.
2. Tüzel veya gerçek kişilerden oluşan tek bir risk grubu için üstlenebileceği riskler bankanın özkaynağının yüzde yirmi beşini (% 25) geçemez.
3. KKTC veya TC'de kurulu bir banka nezdinde bulunan tamamı üç aya kadar vadeli hesaplar ve bankalar tarafından ihraç edilen, vadesine en çok üç ay kalan banka finansman bonoları ve vadesine bir yıldan az kalan TC devlet içi borçlanma senetleri yüzde otuzunu (% 30) geçemez.

Bölüm 5

2010-2021 KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİ GELİŞİMLERİ

Çalışmanın bu kısmında 2010-2021 döneminde KKTC’de faaliyet gösteren bankalar, Kalkınma Bankası ve Tasarruf Mevduatı Sigortası ve Finansal İstikrar Fonu nezdinde bulunan brüt, nakdi ve gayrinakdi kredilerin gelişimleri, sektörel dağılımları, TGA’ya dönüşüm oranları ile ilgili bilgi verilecektir.

5.1 2010-2021 Yılları İçinde Kredi Gelişimi

Şekil 5.1: 2010-2021 Yılları İçinde Kredilerin Gelişimi

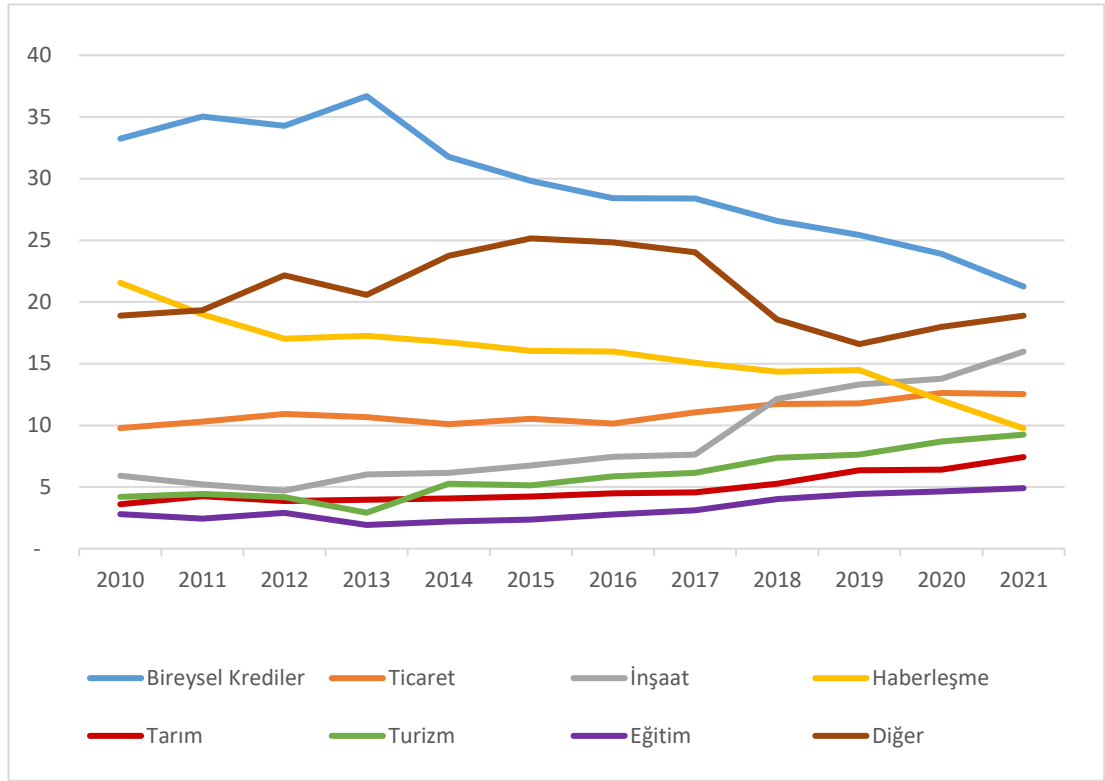
Brüt krediler, nakdi krediler ve tahsili gecikmiş alacaklar toplamından oluşmaktadır. Yukarıdaki grafikte yıllar içinde kredi kullandırım miktarlarının gittikçe arttığı görülmektedir. Grafikteki zaman diliminde nakdi krediler artarken tahsili gecikmiş alacaklarında artışı görülmektedir. KKTCMB Risk Merkezinin açıklamış olduğu verilerin Türk Lirası cinsinden olması sebebiyle, grafikte tüm yabancı para kredilerin TL karşılığı üzerinden hazırlanmıştır.

Kur Etkisi, 2018 yılından başlayarak günümüze kadar TL'nin yabancı para cinslerine karşı ciddi değer kaybı, YP cinsinden olan kredilerin TL karşılıklarında bir balon etkisi yaratmış ve son yıllarda kredi kullandırımında yüksek bir büyüme olduğu izlemine oluşturmuştur. Fakat buradaki hızlı büyümenin asıl etkisi yabancı para cinsinden kullandırılan kredilerin Türk Lirası karşılığı alınarak raporlanmasıdır.

Enflasyon Etkisi, yıllar içindeki enflasyon oranındaki büyümü de kredilerdeki cari büyümeyi etkilemiştir. Araştırmamızda mercek altına aldığımız yılların başlangıç yılı olan 2010 yılında KKTC açıklanan resmi enflasyonu %3,27 iken, araştırmamızın son yılı olan 2021 yılında enflasyon oranı ciddi miktarda büyüyerek %46,09 yükselmiştir. Çalışmada incelenen 2010-2021 yılları (başlangıç ve son yıl dâhil) enflasyon oranları sırasıyla %3,27, %14,72, %3,60, %10,22, %6,49, %7,78, %10,19, %14,68 %29,96 %11,66 %15,03 %46,09'dır.

5.2 Kredilerin Finansman Konusuna Göre Yıllar İçindeki Dağılımı

Kullandırılan kredilerin finansman konusuna göre yıllar içindeki pay değişimleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Krediler iki ana grubu ayrılmaktadır, bu grupları esasta bireysel kredi ve ticari kredi gruplarından oluşmaktadır. Gruplarda kendi içerisinde kredi finansman konusuna göre ayrıştırılmaktadır. Aşağıdaki tabloda brüt bireysel krediler ve finansman konusuna göre brüt ticari kredilerdeki gelişimler gösterilmektedir.

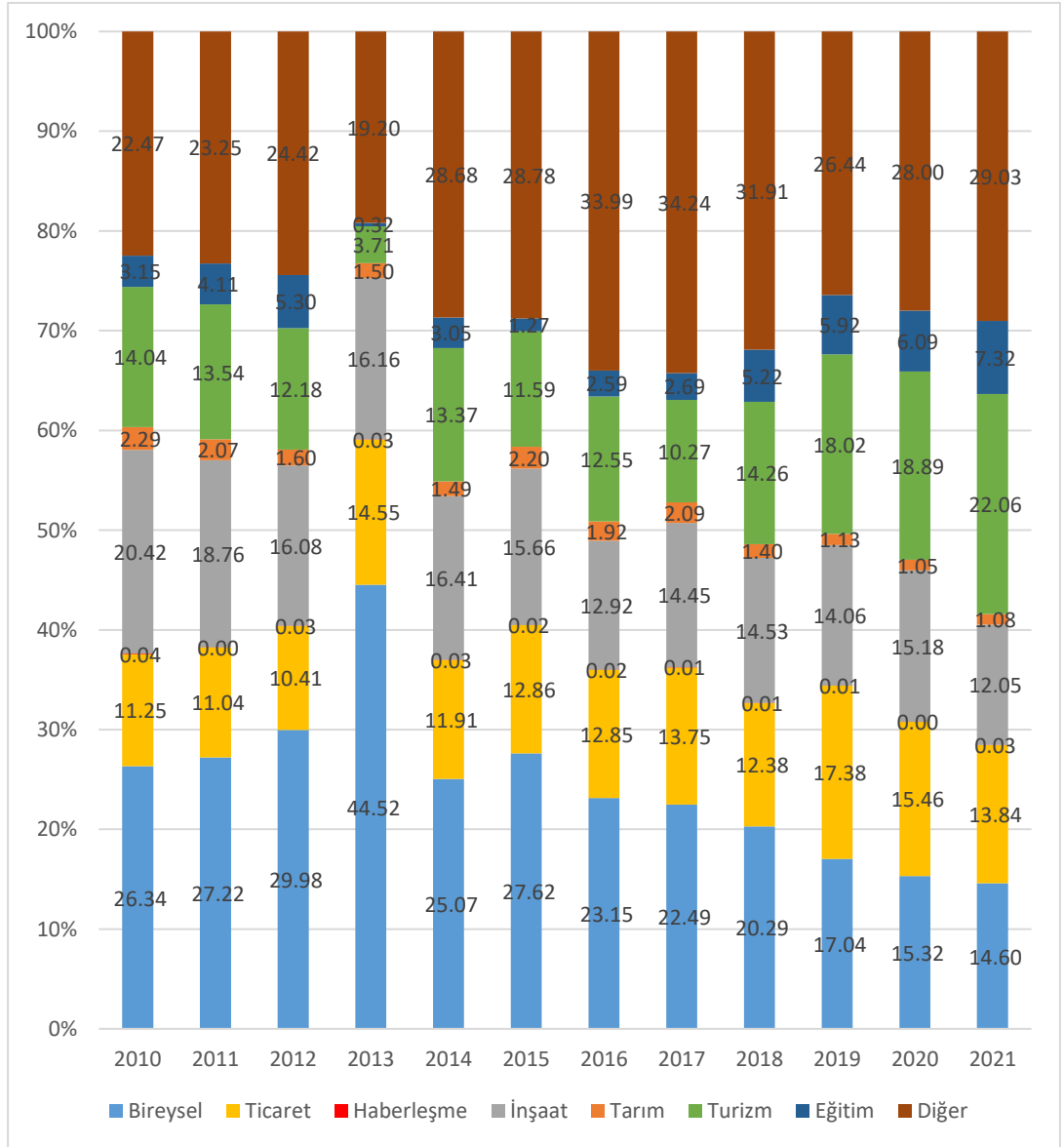

Şekil 5.2: 2010-2021 Yılları Arasında Kullanılan Brüt Kredilerin Finansman Konusuna Göre Dağılımı

Araştırmamızda incelenen tüm yıllar boyunca KKTC’de bankalar tarafından kullanılan krediler finansman konusuna göre ayrıldığında en yüksek pay bireysel kredilerdedir. Fakat zaman içerisinde bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payının azalmakta olduğu görülmektedir. Bireysel kredilerin aksine, Toplam krediler içindeki ticari krediler her geçen gün pay olarak büyümektedir. (Haberleşme sektörü kredileri hariç). Haberleşme sektörü kredilerinin payının zamanla ciddi bir düşüş yaşadığı görülmektedir. Toplam krediler içindeki payı en çok büyüyen sektör ise inşaat sektörüdür.

5.3 Finansman Konusuna Göre TGA Dağılımı

KKTCMB Risk Merkezi verileri üzerinden toplam TGA miktarı üzerinden finansman konusuna göre, TGA oranları ile hazırlanmış grafik aşağıdaki gibidir. Bazı finansman konusuna göre ayrılmış olan sektörel kredilerin yıllar içindeki TGA payları çok oynaklık göstermese de bazı sektörlerin toplam TGA kredi miktarları içinde yıllar geçtikçe yaşadığı değişimler rahatlıkla görülmektedir.

Şekil 5.3: TGA'ların Finansman Konusuna Göre Dağılımı

Grafikte turizm sektörü TGA payının yıllar geçtikçe büyüdüğünü gözler önüne serilmiştir. Son üç yılda turizm sektörü TGA'larının toplam TGA'lar içinde en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Turizm sektörü kredilerinde TGA miktarlarının son üç yılda büyümesinin en büyük etkeni Covid-19 sebebi ile belli bir süre tüm dünyada bütün turizm faaliyetlerinin durmuş olmasıdır. Ticari kredilerde turizm sektörü dışında yıllar içinde kullanılan krediler içinde en büyük TGA payına sahip olan sektörler inşaat ve ticaret sektörüdür. Bu iki sektörün yıllar boyunca toplam tahsili gecikmiş alacaklar içindeki payı hemen hemen aynı oranlarda seyretmiştir. Haberleşme sektörünü incelemek gerekirse kredilerinin TGA içindeki payı yok denecek kadar azdır.

Toplam tahsili gecikmiş alacak kredi kullanımı içindeki bireysel kredilerin TGA payı yıllar içinde değişkenlik göstermiş olmasına rağmen yıllar boyunca hep büyük paylara sahiptir. Bireysel kredilerde 2013 yılında pay olarak ciddi bir büyüme yaşanmasının sebebi Risk Merkezinin verileninin alınma yönteminde değişiklik olmasıdır. Veri alımındaki yöntem 2012 yılına kadar 5000 TL ve altındaki tüm krediler global olarak bildirilmesi iken, 2013 yılından itibaren global bildirim kaldırılmış kredi tutarı 5000 TL ve altında altıda olsa da tüm kredi bildirimleri finansman konusuna göre yapılmaya başlanmasıdır. Söz konusu değişiklik nakdi krediler, gayrinakdi krediler ve TGA verileri için geçerlidir. Global olarak raporlanabilen rakamın küçük olması globalde raporlanan TGA genelinin, bireysel TGA olmasına sebebiyet vermiştir. Önceki dönemlerde globalde raporlanmış olan meblağlar 2013 yılı itibari ile bireyselin içinde raporlanmaya başlamıştır ve bu durum bireyselin TGA'ların toplamı içindeki payını etkilemiştir.

5.4 2021 Yılı Kullandırılan Krediler ve TGA'ya Dönüşüm Oranları

2021 Aralık dönemi kullandırılan kredinin sektörlere göre ayrılmış brüt kredi nakdi kredi ve tahsili gecikiş kredi miktarı ve kredilerin TGA'ya dönüşüm oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 5.1: 2021 Yılı Kullandırılan Krediler ve TGA'ya Dönüşüm Oranları

Finansman Konuları	Brüt Krediler (NK+TGA)	Nakdi Krediler (NK)	Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA)	Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı (%)
Bireysel Krediler ve Kredi Kartları	9.400.458.573	9.025.581.480	374.877.093	3,99
Ticaret (Toptan ve Perakende)	5.545.978.530	5.190.580.747	355.397.783	6,41
İnşaat	7.065.355.299	6.755.938.071	309.417.228	4,38
Haberleşme	4.316.835.888	4.316.024.125	811.763	0,02
Tarım	3.284.102.109	3.256.375.871	27.726.238	0,84
Turizm (Otel ve Restoran)	4.089.448.934	3.522.852.871	566.596.063	13,86
Eğitim	2.169.781.121	1.981.894.735	187.886.386	8,66
Diğer	8.356.490.708	7.611.066.515	745.424.193	8,92
Toplam	44.228.451.162	41.660.314.415	2.568.136.747	5,81

2021 Aralık dönemi verileri incelendiğinde toplam kredilerin donuklaşma oranının %5,81 olduğu görülmektedir. Bu oran bankalar tarafından kullandırılan her yüz kredinin yaklaşık olarak altısının tahsil edilme aşamasında problem yaşandığı anlamına gelmektedir. Haberleşme ve tarım sektörü kredilerinin TGA'ya dönüşüm oranlarının en düşük iki sektör olup, bankalar tarafından kullandırılan kredilerin bu sektörlerde geri ödenmeme sorunu olmadığı anlaşılmaktadır. 2021 yılında Turizm sektörü kredileri en yüksek TGA'ya dönüşüm oranına sahiptir bunun en önemli nedeni Covid 19 nedeniyle turizm sektörünün son yıllarda sekteye uğramasıdır. Turizm sektörünü ise eğitim sektörü takip etmektedir. Ülkenin 2021 yılı toplam GSYH'sının

içinde eğitim sektörünün payı %7,6'lık kısmını oluştururken, eğitim sektörü nakdi kredi miktarı diğer sektör kredileri ile kıyaslandığında düşük olması ilgi çeken bir nokta olmuştur. Buradan eğitim sektörünün yabancı finansmana pek fazla ihtiyaç duymadan faaliyetlerini gerçekleştirebildi yorumu yapılabilmektedir. Ayrıca 2021 yılında eğitim sektörü kredilerinin TGA'ya dönüşüm oranının diğer sektörlerle göre yüksek olması sebebiyle, bu sektörün kredilerinin geri ödenmesinde sorunlar olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. TGA'ya dönüşüm oranı en yüksek olan üçüncü sektör %6,41 ile ticaret sektörüdür. Dördüncü sektör ise % 4,38 ile inşaatıdır. Daha sonra ise %3,99 ile bireysel krediler gelmektedir. Buradan bireysel kredilerin tarım ve haberleşme sektörü dışında diğer ticari sektörlerden daha az riskli olduğu anlaşılmaktadır.

5.5 Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranının Yıllar İçindeki Gelişimi

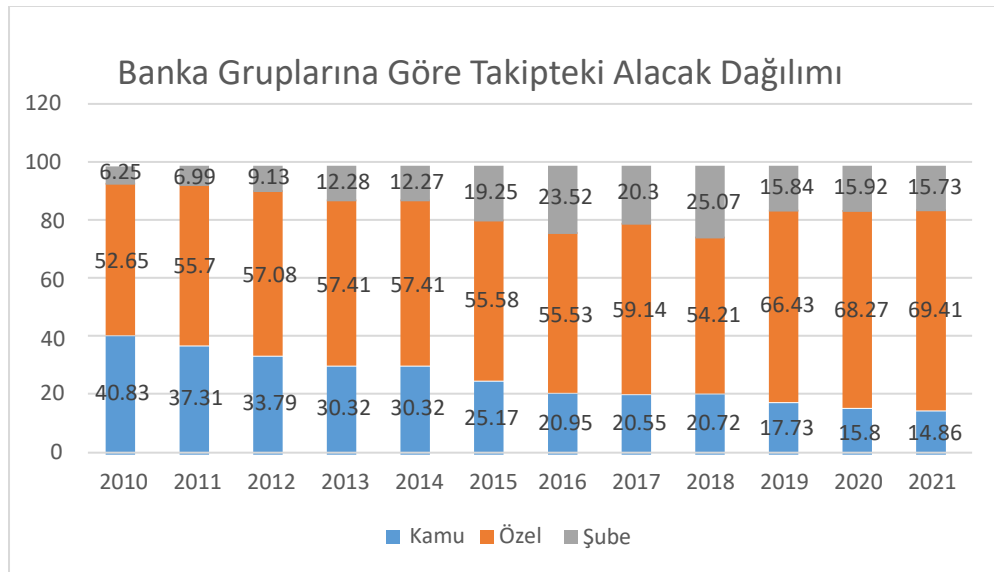
KKTC'de kullandırılan toplam kredilerin TGA'ya dönüşüm oranını yıllar içindeki gelişimini incelediğimizde, aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi yıllar içinde kredilerin TGA'ya dönüşüm oranı azalmıştır. Bu durum bize bankaları zaman içinde daha ihtiyatlı kredi kullandırdığını ayrıca kredi riski yönetiminde zaman geçtikçe daha başarılı olduklarını göstermektedir.

Tablo 5.2: Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranın Yıllar İçindeki Gelişimi

Yıllar	Kredilerin TGA'ya Dönüşüm Oranı (%)
2010	10,47
2011	9,41
2012	9,01
2013	8,37
2014	8,17
2015	8,69
2016	8,19
2017	6,86
2018	7,15
2019	7,24
2020	7,13
2021	5,81

5.6 Banka Gruplarına Göre TGA Dağılımı

Banka gruplarına göre takipteki alacak miktarının gösterildiği aşağıdaki grafikte TGA'ların yüzdesel dağılımı görülebilmektedir. Grafikte bankalar kamu, özel ve şube olarak gruplandırılmıştır.

Şekil 5 4: Banka Gruplarına Göre Tahsili Gecikmiş Alacak Dağılımı

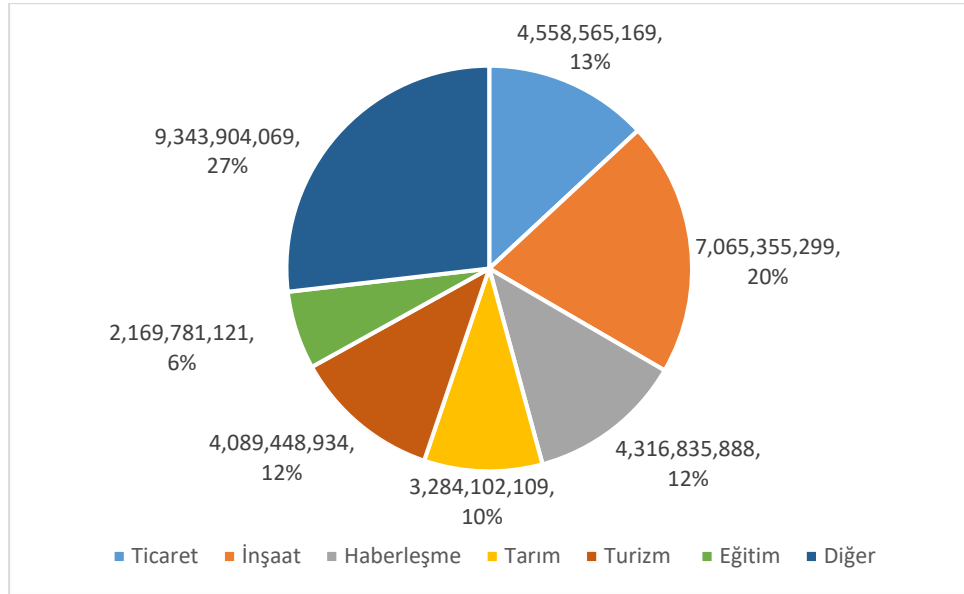
Grafikten kolaylıkla anlaşılacağı gibi kamu bankaların Toplam TGA içindeki payı yıllar geçtikçe azalmıştır, buradan kamu bankalarının yıllar içinde kredi kullandırmada daha ihtiyarlı davranıyor oldukları anlaşılabilmektedir. Ayrıca kamu bankalarının TGA toplamı içindeki payının azalmasının bir diğer sebebi ise yıllar içerisinde yeni kurulmuş olan birçok özel bankanın varlığıdır. Özel banka sayısı attıkça kamu bankaları TGA'larının toplam TGA içindeki payı azalmaktadır. Tüm bankacılık sektörü TGA oranı içinde özel bankaların her zaman en büyük pay sahibi olduğu görülmektedir. Özel bankaların payının büyük olma sebebi sayıca diğer bankalardan çok olmaları yanı sıra, kredi risk analizini yeterince yapamamaları ve kredi riskinin doğru yönetilememesi sonucunda yüksek riskli kredi kullandırımı içinde olmaları da olabilir. Ayrıca özel bankaların risk politikası kamu ve özel bankalara kıyasla daha riskli olabilir. Toplam TGA içinde şube bankaları TGA oranları incelendiğinde ise yıllar geçtikçe değişimler olduğu görülmüştür. TGA' oranlarının düşük olmasının bir sebebi az sayıda olmalarıdır. KKTC'de faaliyet gösteren toplam 22 bankanın sadece 5'i şube bankasıdır. Ayrıca şube bankalarının kredi riski üstlenme isteği, özel bankalardan daha düşük olabilmektedir. Ayrıca TGA oranının düşüklüğünün bir sebebi de şube bankalarının kullandırmış olduğu kredilerin yoğunluklu olarak TL cinsinden olmasıdır. Böylelikle kredilerin geri ödenme oranlarını yükseltmektedir. Tüm bunlar şube bankalarının TGA toplamlarının, toplam TGA içindeki payını düşürmektedir.

5.7 Seçilmiş Sektör Kredilerinin 2021 Yılı Brüt Kredi Miktar ve Payları

Analizde 2010-2021 yılları arasında KKTC Bankacılık sektöründe tahsili gecikmiş alacakların sektörel bazda incelemesi yapılmıştır. Amaç hangi sektörün kredi riskinin daha yüksek olduğunu bulmaktır. Sektörel kredi riski analizi yaparken

sektörler arasında seçim yapılmıştır. Söz konusu seçim yapılırken belirlenen kriter Aralık 2021 yılı verilerine göre sektör toplam brüt kredi tutarının 2 milyar TL üzerinde olmasıdır. Ticari krediler içinde bu kriterlere uygun altı sektör ön plana çıkmıştır. Bunlar ticaret, inşaat, haberleşme, tarım, turizm ve eğitim sektörleridir. Listelenmiş olan sektörler dışında geriye kalan ticari sektörler kredileri ise diğer krediler olarak incelenmiştir.

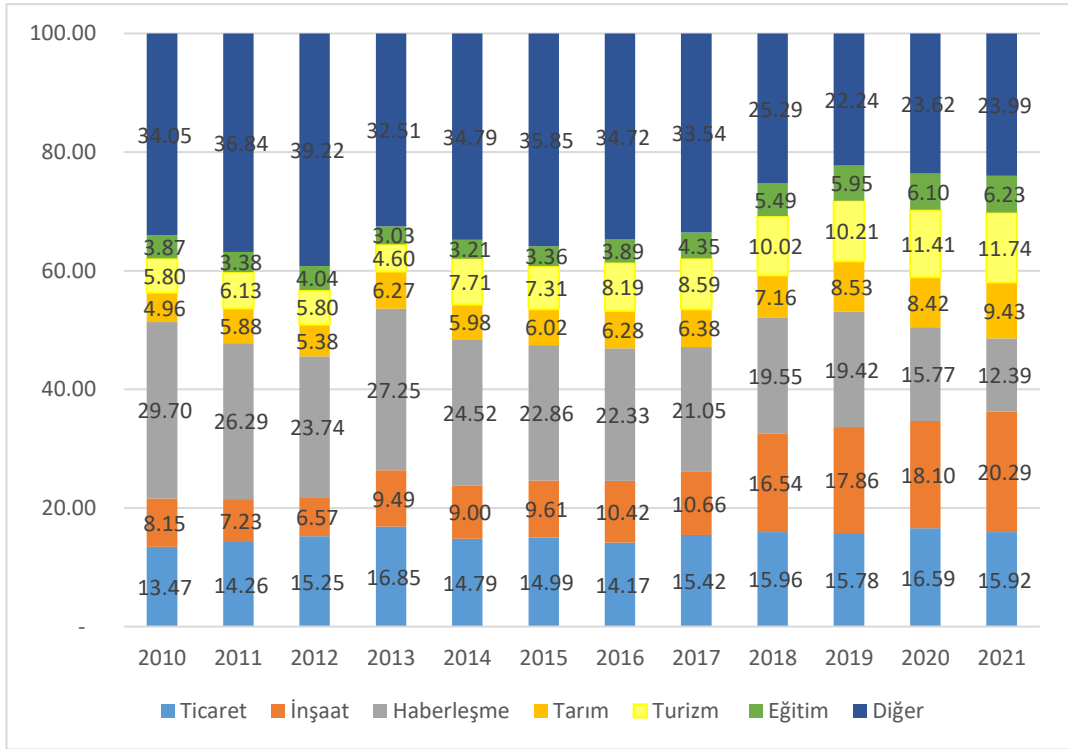
2021 yılında toplam ticari brüt krediler içinde seçilmiş sektörlerin toplam brüt kredilerdeki payı ve TL cinsinden kredi miktarları aşağıdaki gibidir;

Şekil 5.5: Seçilmiş Sektör Kredilerinin 2021 Yılı Brüt Kredi Miktar ve Payları

5.8 Seçilmiş Sektör Kredilerinin Yıllar İçindeki Dağılımı

Bu çalışmanı amacı ticari kredilerde hangi sektörün daha riskli olduğunu saptamaktır. Bu sebeple toplam kredilerden, bireysel kredileri ayrıştırarak hazırlanmış olan aşağıdaki grafik analizin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Şekil 5.6: Seçilmiş Sektör Kredilerinin Yıllar İçindeki Dağılımı

Tabloda araştırmada seçilmiş olan sektörler (ticaret, inşaat, haberleşme, turizm, tarım, eğitim) irdelenmiş ülkemizde seçilmiş sektörler dışında faaliyet gösteren sektörlerde diğer krediler altında toplulaştırılmıştır. Ticari kredilerini sektörel bazda incelediğimizde 2010 yılından bu yana inşaat sektörü kredi kullandırımı payı her geçen yıl artmakta, haberleşme sektörü finansmanı ise her geçen yıl azalmaktadır. İnşaat sektöründe kullanılan kredilerin artmasındaki en önemli etken, adımıza ülke dışından emlak satın alımı için pek çok yabancı yatırımcının gelmesi ve gelen emlak yatırımcılarının alım gücünün yüksek olması sebebiyle emlak satımlarının kolaylıkla yapılmasıdır. Emlak sektöründeki hareketlilikte kredilerde artışa sebep olmaktadır. Yukarıdaki grafikte ayrıca dikkat çeken bir noktada haberleşme sektör kredilerinin zaman içerisinde payın küçülmesidir. Ticaret sektörü kredileri ise incelenmiş olan tüm yıllar boyunca yaklaşık aynı oranlarda seyir göstermiştir. Eğitim kredilerinin payında da çok küçük bir büyüme görülmektedir.

5.9. 2010-2021 Yılları Seçilmiş Sektör Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranları

Aşağıdaki tabloda araştırmamızda seçmiş olduğumuz sektörlerin yıllar içindeki toplam TGA içindeki payı gösterilmiştir;

Tablo 5.3: 2010-2021 Yılları Seçilmiş Sektör Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranları

2010-2021 Yılları Seçilmiş Sektör Kredilerinin TGA'ya Dönüşüm Oranları (%)							
	Ticaret	İnşaat	Haberleşme	Tarım	Turizm	Eğitim	Diğer
2010	10.48	20.42	0.04	2.29	14.04	3.15	49.58
2011	10.34	18.76	0.00	2.07	13.54	4.11	51.17
2012	10.02	16.08	0.03	1.60	12.18	5.30	54.79
2013	14.21	16.16	0.03	1.50	3.71	0.32	64.07
2014	11.47	16.41	0.03	1.49	13.37	3.05	54.19
2015	10.91	15.66	0.02	2.20	11.59	1.27	58.35
2016	9.97	12.92	0.02	1.92	12.55	2.59	60.02
2017	10.48	14.45	0.01	2.09	10.27	2.69	60.00
2018	9.33	14.53	0.01	1.40	14.26	5.22	55.26
2019	14.39	14.06	0.01	1.13	18.02	5.92	46.46
2020	12.47	15.18	0.00	1.05	18.89	6.09	46.31
2021	11.18	12.05	0.03	1.08	22.06	7.32	46.28

TGA'ya dönüşüm oranlarını incelediğimizde turizm sektörünün payında son üç yılda ciddi bir büyüme olduğu görülmektedir. Diğer sektörlerin paylarında yıllar içerisinde değişiklikler olsa da dikkat çekici bir değişim yoktur. Haberleşme sektöründe yüksek kredi kullandırımı olmasına rağmen, bu sektörün TGA'larının toplam TGA içinde neredeyse yok denecek kadar az bir payı olduğu gözükmemektedir.

Bölüm 6

KREDİ RİSKİNİN TÜRLERİNE GÖRE ANALİZİ: KKTC BANKACILIK SEKTÖRÜ

6.1 Araştırma Verilerini Toplama ve Çözümleme Yöntemi

Araştırmanın literatür kısmında konuyla ilgili çalışmalar, yayınlar, kitap ve benzer kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmanın veri toplama kısmında ise Kuzey Kıbrıs Merkez Bankası'nın resmi internet sitesinde, KKTCMB Risk Merkezi'ne bildirim yapılmış ve yayınlanmış olan KKTC'de faaliyet gösteren bankaların sektör kredi verileri kullanılmıştır. Kullanılan kredi verileri 2010 ve 2021 yıllarında (ilk ve son yıl dahil) yayınlanmış aralık ayı (yılsonu) verileridir. Araştırmanın analiz aşamasında SPSS Programı kullanılmıştır. Korelasyon Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Araştırmada kullanılmış olan sektör kredi verileri KKTC bankalar yasası altında kurulan ve söz konusu dönemlerde faaliyette bulunan bankalar, Kalkınma Bankası ve TMSFİF nezdindeki kredilerden oluşmaktadır.

6.2 Araştırmada Kullanılan Model, Veri Seti ve Değişkenler

Analizde 2010-2021 yılları arasında KKTC Bankacılık sektöründe tahsili gecikmiş alacakların sektörel kredi riski analizi yapılırken sektörler arasında seçim yapılması gerekmiştir. Bu sebeple sektör seçim aşamasında Aralık 2021 yılı verilerine göre sektör toplam brüt kredi tutarı 2 milyar TL üzerinde olması kriteri konmuştur. Ticari krediler içinde bu kriterlere uyan altı sektör ortaya çıkmıştır. Bu sektörler, ticaret, inşaat, haberleşme, tarım, turizm ve eğitim sektörleridir. Listelenmiş olan

sektörler dışında geriye kalan ticari sektörler kredileri ise diğer krediler olarak incelenmiştir.

Çalışmada kullanılan modeller;

$$TGA_i = f (G_i + T_i + In_i + H_i + Ta_i + Tu_i + E_i + D_i + e_i)$$

$$TGA_i = C_i + \beta_1 G_i + \beta_2 T_i + \beta_3 In_i + \beta_4 H_i + \beta_5 Ta_i + \beta_6 Tu_i + \beta_7 E_i + \beta_8 D_i + e_i$$

Modelde kullanılmış olan veri tanımları aşağıda belirtilmektedir;

TGA= Toplam tahsili gecikmiş alacaklar

G= KKTC gayrisafi yurtiçi hâsıla büyüme oranı

T= Tahsili gecikmiş toptan ve perakende ticareti kredileri

In= Tahsili gecikmiş inşaat sektörü kredileri

H= Tahsili gecikmiş haberleşme sektörü kredileri

Ta= Tahsili gecikmiş tarım sektörü kredileri

Tu= Tahsili gecikmiş turizm sektörü kredileri (otel + restoran)

E= Tahsili gecikmiş eğitim sektörü kredileri

D= Tahsili gecikmiş diğer sektör kredileri (seçilmiş sektörler dışında kalan sektör kredileri toplamı)

e= Hata payı

C= Constant (Kesişim)

β = Bağımsız değişkenin bağımlı değişken ile ilişki gücü

i= 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12

1= 2010

2= 2011

3= 2012

4= 2013

5= 2014

6= 2015

7= 2016

8= 2017

9= 2018

10= 2019

11= 2020

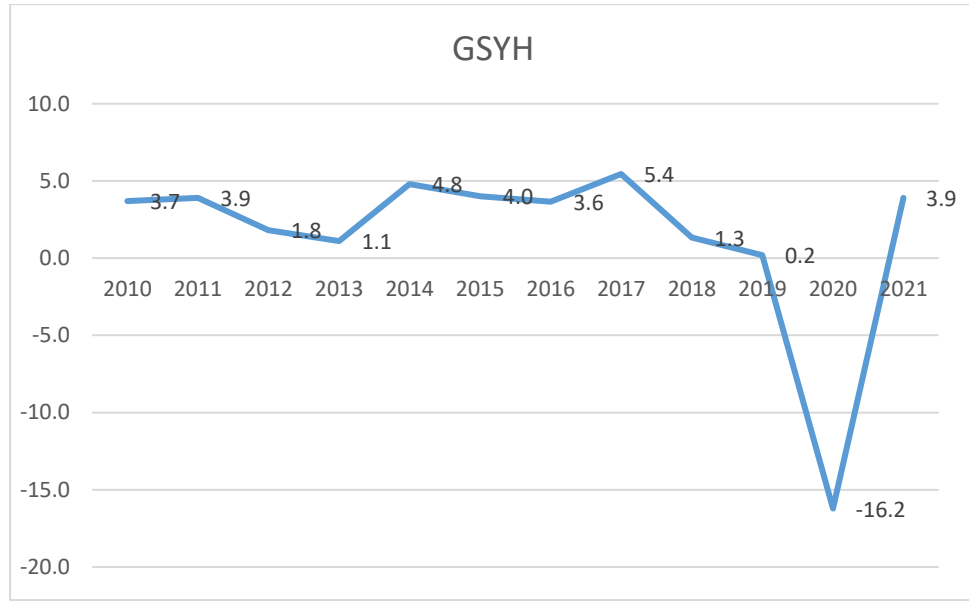
12= 2021.

Modelin bağımlı değişkeni tahsili gecikmiş alacaklar toplamıdır. TGA, üçüncü grup tahsil imkânı sınırlı krediler, dördüncü grup tahsili şüpheli krediler ve beşinci grup zarar niteliğindeki kredilerden oluşmaktadır.

Sektörel bazda tahsili gecikmiş alacaklar ise bağımsız değişken olarak modellenmiştir. (Ticaret, inşaat, haberleşme, tarım turizm eğitim sektörleri ve diğer sektörler)

Çalışma modeline iç faktörler dahil edilmiş, dış faktörler dikkate alınmamıştır. GYSH'nın kredilerin geri ödenmeme riskine etki edebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple modelimize 2010-2021 yılları arasında GSYH değişkeni oranları da eklenmiştir. Böylelikle sektörel bazda kredi riski hesaplanırken dikkate alınan diğer bir faktörde GYSH olmuştur. Modelde kullanılan KKTC gayrisafi yurtiçi hâsıla büyüme oranı, modelde bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

GSYH oranı dönemin ekonomik durumuyla ilgi bilgi sağlamaktadır. 2019 yılının son dönemlerinde başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeniyle tüm faaliyetlerin durdurulması ya da kısıtlanması ülkelerin gayri safi yurtiçi hasılasını ciddi anlamda etkilemiştir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu etki yaşanmış olup, GSYH oranı 2020 yılında %-16.2 ye düşmüştür.

Şekil 6.1: 2010-2021 Yılları GSYH Gelişimi

Covid-19 süreci ülkemizde pek çok sektörü etkilenmiş olup, kredi geri ödemelerini de etkilemiştir. Covid-19 salgını borçluların bankalara karşı yükümlülüklerini yerine getirememesine ve böylelikle bankalarda kredi riskinin yükselmelere sebep olmuştur. Fakat KKTCMB tarafından konuyla ilgili önlem alınmış ve dönemsel olarak pek çok yasa gücünde kararname çıkarılarak, Covid-19 sebebiyle finansal güçlük yaşayan, likidite kaybına uğrayan borçluların yükümlülüklerini yerine getirmeleri, ekonomiye yeniden kazandırılmaları, istihdama katkıda bulunmalarına devam etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kararname ile Covid-19 salgını nedeniyle ödeme güçlüğüne düşen borçluların kredilerini yeniden yapılandırmıştır. Yeniden yapılandırmalar sebebiyle KKTC’de Covid-19 sebebiyle TGA’larda oluşacak olan durumun önüne geçilmiş ve bankalarda tahsili gecikmiş alacakların şişirilmesini engellenmiştir. Böylelikle kredilerin TGA’ya dönüşüm oranı kontrol altında tutulmuştur. Böylelikle Covid-19 salgını KKTC’de tahsili gecikmiş alacakları mümkün oldukça az etkilemiştir.

6.3 Ampirik Analiz ve Bulgular

Araştırmanı bu aşamasında ampirik analiz yapılmıştır. Ampirik analizde KKTC’de faaliyet gösteren bankalar, Kalkınma Bankası ve TMSFİF nezdinde kredi verileri üzerinden en riskli sektörü bulmak amaçlanmıştır.

Tablo 6.1: Betimsel İstatistikler Tablosu

Descriptive Statistics				
	N	Minimum	Maximum	Mean
TGA	12	417,00	2193,30	956,9167
G	12	-16,20	36,00	4,1583
T	12	54,60	287,10	138,3083
In	12	102,70	328,30	177,6417
H	12	0,01	0,81	0,2200
Ta	12	10,20	27,70	17,9333
Tu	12	27,90	566,60	186,0667
E	12	2,40	187,90	55,8667
D	12	146,90	813,70	380,8417

Analiz aşamasında öncelikle verilerin betimsel istatistikleri bulunmuştur. Bağımlı değişken olan TGA ve her bir bağımsız sektör değişkeni için analiz edilen yıllarında ulaştıkları minimum değer ve maksimum değerleri bulunmuştur. Ayrıca değişkenlerin ortalama değerleri de yukarıdaki tabloda görülebilmektedir. Tabloda en küçük değer, en büyük değer ve ortama değer verileri milyon TL olarak gösterilmektedir. Bu bilgiler araştırma verilerine genel bir bakış açısı sağlamak ve analizi anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

Tabloda N ile gösterilen ise örneklem sayılarıdır. Analizde 2010 ile 2021 yıllarının dâhil olduğu toplamda 12 yıl vardır. Bu sebeple değişkenlerimizde, 12 farklı değere sahiptir.

Tablo 6.2: İstatistiksel Modelin Özet Tablosu

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	1,000 ^a	1,000	1,000	0,09786
a. Predictors: (Constant), D, G, H, Ta, T, Tu, In, E				

Analizimizde çoklu bağımsız değişkenlerimiz olduğu için R değeri bir anlam ifade etmemektedir. Fakat Adjusted R square değeri bize araştırmamızın bağımsız değişkenlerinin yüzde kaç oranında bağımlı değişkeni etkilediğini göstermektedir. Analizimizde Adjusted R square değeri %100 çıkmıştır. Bu oran modelimizin gücünü göstermektedir. Analizde bağımlı değişkenin %100 bağımsız değişkenlerden etkilendiği çıkmıştır. Diğer bir deyişle kurulan model bağımlı değişkendeki hareketleri tümüyle açıklamaktadır.

Araştırmada hata payının yüksek çıkma sebebi ise analizin çok sayıda yüksek rakamsal veri içermesidir.

Tablo 6 3: Korelasyon Analizi Tablosu

Correlations										
		TGA	G	T	In	H	Ta	Tu	E	D
TGA	Pearson Correlation	1	-,285	,960**	,975**	0,560	,799**	,986**	,969**	,982**
	Sig. (2-tailed)		0,370	0,000	0,000	0,058	0,002	0,000	0,000	0,000
	N	12	12	12	12	12	12	12	12	12

Çalışmada bağımlı değişken ve bağımsız değişkenlerimiz arasındaki ilişkiyi anlamak için Korelasyon Analizi yapılmıştır. Bulgular yukarıdaki tabloda görülmektedir.

Korelasyon tablomuza göre bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki bulguları açıklamak gerekirse sırasıyla;

GSYH(G) ile TGA arasında anlamlı bir ilişki olmadı görülmektedir. Sig değerinin 0.05 büyük olması anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Ticaret kredileri (T) ile TGA arasında anlamlı ve pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bağımlı değişken toplam tahsili geçmiş alacaklar ile bağımsız değişken tahsili gecikmiş ticaret sektörü alacakları arasında korelasyon vardır.

İnşaat kredileri (In) ile TGA arasında anlamlı ve pozitif yönlü çok güçlü bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bağımlı değişken TGA ile bağımsız değişken tahsili gecikmiş inşaat sektörü alacakları arasında korelasyon vardır.

Haberleşme kredileri (H) ile TGA arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Dolayısıyla haberleşme sektörü tahsili gecikmiş alacakları ile TGA korele değildir.

Tarım kredileri (Ta) ile TGA arasında anlamlı, pozitif yönlü orta kuvvetli bir ilişki olduğu görülmektedir. Tarım sektörü tahsili gecikmiş alacakları ile toplam TGA koreledir.

Turizm kredileri (Tu) ile TGA arasında anlamlı ve pozitif yönlü çok güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Turizm sektörü tahsili gecikmiş alacaklar ile TGA koreledir. Yani toplam TGA ve Turizm sektörü TGA'ları birlikte hareket etmektedirler.

Eğitim kredileri (In) ile TGA arasında anlamlı ve pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bağımlı değişken toplam tahsili gecikmiş alacaklar ile inşaat sektörü tahsili gecikmiş alacakları arasında korelasyon vardır.

Tablo 6.4: Regresyon Analizi Tablosu

Coefficients^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	0,259	0,481		0,539	0,628
	G	-0,008	0,009	0,000	-0,861	0,452
	T	1,001	0,002	0,141	503,551	0,000
	In	0,995	0,006	0,133	167,483	0,000
	H	1,029	0,314	0,000	3,275	0,047
	Ta	0,986	0,033	0,010	29,898	0,000
	Tu	1,002	0,003	0,278	300,028	0,000
	E	0,993	0,010	0,097	96,233	0,000
	D	1,002	0,002	0,365	401,967	0,000

Araştırmamızın esas amacı olan ticari kredilerde en riskli sektörün belirlenmesi regresyon analizi sonucunda bulunmuştur. Yukarıdaki tablo araştırmanın regresyon analizi sonuçlarını vermektedir. Bu analiz ile ticari krediler arasında en riskli sektör saptanmıştır. Yukarıdaki tabloda Beta(β) olarak tanımlanan sütun ticari sektörlerin TGA'ları ile toplam TGA ile arasındaki bağıın gücünü göstermektedir.

Öncelikli olarak GSYH'nın bankalardaki tahsili gecikmiş alacakları etkilemediği görülmektedir. Yani GSYH bankaların kredi riski ile etkileşiminin olmadığı anlaşılmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Turizm sektörünün ise toplam TGA'ya en çok etki eden sektör olduğu görülmektedir. Turizm sektörü %27,8 ile en büyük etkiye sahiptir. Buradan turizm sektörünün en riskli sektör olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Analize göre adamızda turizm sektörü kredileri en yüksek kredi riskine sahip sektördür.

Turizm sektöründen sonra TGA'ya en çok etki eden ve ikinci en yüksek riske sahip olan sektör ise ticaret sektörüdür. Ticaret sektörünün etkisi %14,1'dir. Bu iki

sektörü inşaat sektörü takip etmektedir. İnşaat sektörünün toplam TGA üzerindeki etkisi %13,3'dür. İnşaat sektörünü ise %9,7 oran ile eğitim sektörü takip etmektedir.

TGA'lar üzerinde tarım sektörünün %1'lik neredeyse yok denecek kadar az bir etkisi olduğu görülmektedir. Haberleşme sektörünün ise hiç etkisi yoktur.

Sektörler kredi riski en yüksek olandan en düşüğe doğru dizildiğinde sektörler sırasıyla turizm, ticaret, inşaat, eğitim, tarım ve haberleşmedir.

Sonuç olarak bulgularımızı modele yerleştirirsek KKTC'de faaliyet gösteren bankalar, Kalkınma Bankası ve TMSFİF nezdinde, TGA için formülümüz aşağıdaki gibi olacaktır;

$$TGA_i = 0.259 + 0.141 T_i + 0.133 In_i + 0.01 Ta_i + 0.278 Tu_i + 0.097 E_i + 0.0365 D_i + 0.481$$

Bölüm 7

SONUÇ

7.1 Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın analiz aşamasında toplam TGA tutarı bağımlı değişken olarak alınmış, seçilmiş olan sektörlerin sektörel TGA tutarları ise bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Yani sektörel TGA'lar etkileyen değişken iken toplam TGA etkilenen değişkendir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler özetlenirse, turizm sektörü kredilerinin diğer sektör kredilerinden daha riskli olduğu anlaşılmıştır. Analizde ticari kredi TGA'larını en çok turizm sektörü etkilerken, daha sonrada inşaat ve ticaret sektörleri kredilerinin etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak seçilmiş sektörleri risk düzeylerine göre en riskli sektörden en düşük riskli sektöre göre belirtmek gerekirse, sırasıyla turizm sektörü, ticaret sektörü, inşaat sektörü, eğitim sektörü, tarım sektörü ve haberleşme sektörüdür.

Çalışma sonucu bulgularına göre, turizm sektörü kredi riskinin diğer sektör risklerinden daha yüksek olması sebebi ile bankaların bu sektöre karşı daha ihtiyatlı kredi kullanılması önerilmektedir. Kredi kullandırım aşamasında kredi talebinde bulunan ve turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal raporları (bilanço, gelir gider tablosu, nakit akışı tablosu vb.) ve işletme geçmişi daha detaylı incelenmelidirler.

Bankalar turizm sektörü kredileri karşılığında almış oldukları teminat oranlarını artırabilir ve kredi kullandırımı karşılığı daha yüksek teminatlar talep edebilirler.

Ayrıca teminatlar alınırken muhakkak ekspertiz değerlendirmesi yapılmalıdır, bu sayede teminat değerinin kullandırılan kredi değerinden az olmasının önüne geçilecektir. Bankaların kredi karşılığı aldığı teminatlar sigortalanmalıdır, böylelikle teminatın zarara uğraması sonucu değer kaybı bankaları etkilemeyecektir. Bankalar yine turizm sektörü kredileri için alınan teminatın birden fazla kredi için kullanılmış olmamasına dikkat etmelidir. Bankaların turizm sektörü kredilerine karşılık almış olduğu teminatlarda dikkat etmesi gereken bir diğer husus ise birden fazla hissedarı olan teminatların mümkün oldukça az alınmasıdır. Hisseli teminat alınması borcun ödenememesi durumunda gerçekleşecek olan teminat satışı aşamasında sorunlar çıkabilmektedir.

Bankalar, erken uyarı sistemleri ile turizm sektöründe faaliyet gösteren kuruluşları yakından takip etmeli sıkıntı yaşayabileceği durumları önceden belirleyerek, tedbirler almalıdır.

Turizm sektörü kredilerine karşı bir diğer önlem ise bu sektöre kredi kullandırılırken risk primlerinin diğer sektörlerle göre daha yüksek tutulmasıdır.

Ayrıyeten bankaların turizm sektörü kredilerini portföylerinde yoğunlaşmasına izin vermemesi ve kontrol altında tutması da önemli bir noktadır. Bu tip önlemlerin alınması KKTC’de faaliyet gösteren bankaların nezdindeki kredi riskinin azalmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akalın, S. (1970), *Yönetim Ekonomisi*, İzmir Ege Üniversitesi. İ.T.İ.A Yayın
- Altıntaş, A. M. (2006), *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Ankara
Turhan Kitabevi Yayınları
- Bingül, B. A. (2018), *Bankacılık Sisteminde Risk ve Sermaye Yeterliliği*, Iğdır
Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14, 456-477
- Bolgun, E. ve Akçay, M.B. (2003), *Risk Yönetimi*, İstanbul Scala Yayıncılık
- Bolgün, K.E. ve Akçay, M.B. (2005), *Risk Yönetimi, Gelişmekte Olan Türk
Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*, İstanbul Scala
Yayıncılık
- Coşkun, Z. (2009), *Bankacılıkta Derecelendirme*, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü.
- Eken, M. H. (2006), *Türk Bankacılık Sektörü Yapılanma Sürecinde Bankalarda
Finansal Risk Yönetimi-I, Analiz*, Marmara Ün. Muhasebe-Finansman
Araştırma ve Uygulama Dergisi (MUFAD), 6(15), 47-68
- Eldemir, E. (2015), *Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve Risk Yönetimi*, Yüksek Lisans
Tezi, T.C. M. Ü.

- Elitas, C. ve Özdemir, Y. (2006), *Bankalarda İç Kontrol Sistemi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi, 2, 143-154
- Emhan, A. (2009), *Risk Yönetim Süreci ve Risk Yönetmekte Kullanılan Teknikler*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(3), 209-220
- Fıkırkoca, M. (2003), *Bütünsel Risk Yönetimi*, Ankara Pozitif Matbaacılık
- Gönenç, H. Ve Kılıçhan, B. (2004), *Kredi Portföy Çeşitlendirmesinin Banka Performansı Üzerine Etkileri*, Bankacılar Dergisi, 49, 53-66.
- Hamzo, I. H. (2007), *Kredi Risk Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, İ. Ü.
- Kamp, A., Pfingsten, A. and Porath, D. (2005), *Do Banks Diversify Loan Portfolios? A Tentative Answer Based On Individual Bank Loan Portfolios*, Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Studies No 03/2005, 2-23.
- Kaptan, D. (2015), *Bankacılık Sektöründe Kredi Risk Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, B.Ü.
- KKTC Merkez Bankası (2010), 3 Aylık Bülten, Sayı:2010-IV, <http://www.kktcmerkezbankasi.org/sites/default/files/yayinlar/bulten/bulten-2010-4.pdf> (04.12.2022)

KKTC Merkez Bankası (2013), *KKTC Merkez Bankası 3 Aylık Bülten, Sayı:2013-IV*,
<http://www.kktcmerkezbankasi.org/sites/default/files/yayinlar/bulten/bulten-2013-4-a.pdf> (04.12.202)

KKTC Merkez Bankası (2017), *KKTC Merkez Bankası 3 Aylık Bülten, Sayı:2017-IV*,
<http://www.kktcmerkezbankasi.org/sites/default/files/yayinlar/bulten/B%C3%BClten%202017%20Q%20IV.pdf> (04.12.2022)

KKTC Merkez Bankası (2019), *KKTC Merkez Bankası 3 Aylık Bülten, Sayı:2019-IV*,
<http://www.kktcmerkezbankasi.org/sites/default/files/yayinlar/bulten/B%C3%BClten%202019%20Q4.pdf> (04.12.2022)

KKTC Merkez Bankası (2021), *KKTC Merkez Bankası 3 Aylık Bülten, Sayı:2021-IV*,
<http://www.kktcmerkezbankasi.org/sites/default/files/yayinlar/bulten/B%C3%BClten%202021%20Q4.pdf> (05.12.2022)

Okay, E. (2002), *Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi,1(2), 123-133

Öker, A. (2007), *Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Risk Yönetimi, Bir Uygulama*, Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi

Özçelik, O. (2006), *Bankacılıkta Risk Analizi, Yönetimi ve Riskten Korunma*, Yüksek Lisans Tezi, T.Ü.

Sarı, S. (2004), *Ticari Bankalarda Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

Sarı, S. (2021), *Sektörel Kredi Yoğunlaşması ve Kredi Riski*, Doktora Tezi, AHBV

Sayıllı K. (2008), *Kredi Risk Yönetimi Kapsamında Kredi Türevleri: Sağladığı Fırsatlar
ve Yarattığı Tehditler*, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (2020),
Bankalar Sektörel Araştırma Raporu,
[https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2020/12/BANKALAR-sektor-arastirma-raporu-
2020.pdf](https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2020/12/BANKALAR-sektor-arastirma-raporu-2020.pdf) (11.11.2022)

Takan, M. (2002), *Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayın
Dağıtım, 191-196.

TBB (2019), *60.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi 1958-
2018*, İstanbul, TBB Yayınları

Temel, H. (2006), *Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi*,
Yüksek Lisans Tezi, Y T Ü

Toraman, C. ve Yürük, M. F. (2014), *Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Finansal
Krizlere Etkileri*, BEU. SBE. Dergisi, 3(1), 127-154

Vurucu, M. ve Arı, M.U.(2014), *A'dan Z'ye Bankacılık*, Seçkin Yayıncılık, 65-67.